

MAK

*Jonon wulu sivileve
(Matyu 3.1-2 na Luk 3.1-9 na 3.15-17 na Jon 1.19-28)*

¹ Jisas Krais* Gotkik fakik wulu anafu kavila.

² Katik Aisaia* galavale balañjikin Gotkik mañgik malañmi sivileve. Wun moleve buk kumbañile yila wulu kavik tonma, “Gotin kavik galava, ‘Biiye, ḷin dakik wulundi ḷimañgapale yetik balañjik apisukuve ga ḷimama wandefop, dakik mai bambavañga.

³ Muñunçumbañi yetik balañjikin towok sivitva, “Gasak Wakinkik mai bambave, wokok mase mfaviliñjiwi.” ’ ’

⁴ De, Jonon muñunçumbañik yinjimeve. Kaukatik balañju mañamik ga bumñilali wun. Jonon kavik yikali yikali galaveve, “Juñjuñama anafak yive suwi. Suwindi ḷin be mañamik ga bumbapa. Kavik pavindi Gotin bikik yaka wulu bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa.”

⁵ De, wunutuk yinjili Juta galavale dis-trikile balañju wofopti Jerusalem galavale sititile balañju wofopin. Valan bikik yakavik pañjalilile wulu sivilevendi Jonon vala ga bumbeve Jordan galavale mañamguanik.

⁶ De, Jonon kamel* dumbindi paveve watan wokok safutuk kuwilali. Jak mfisakti paveve

* **1:6** Kamelkik piksa pes 43 tonma.

dika kilikilali dauwutuk. Wun kusinjandi manaju jinjilali.

⁷ Wun kavik galaveve, “Nakik pitikti juñjuñama matikakaliwale balañjikin yinjimama pindañ. Njin yakakatik balañjik, kapekandi apitititve wokok gambingitile sutile gında tokoivalen ka balakapayi.

⁸ Njin be mañamik ga bumba, kape wun be Gotkik Sulakti* ga bumbapa.”

*Jonon Jisas mañamik ga bumbeve
(Matyu 3.13-17 na Luk 3.21-22)*

⁹ De, Jisasilin Nasalet galavale watikile. Nasaletin Galili galavale distrikile avit. De, Jonon balañju mañamik ga bumbeve valundi Jisasilin yetik vandi Nasalet valambe yinjimeve Jontik. Kape, de, Jonon wunu mañamik ga bumbeve, Jordan mañamguanik.

¹⁰ De, Jisasilin mañami alikivevekandi, de, wun wuleve fiñgalin atavikivendi Gotkik Sulakin* wunutuk walimingo bumbeve.

¹¹ Bumbevendi fiñgati yetik mañgikin kavik galaveve, “Du ñakik ñin miliwale fak. Nakik kumbanjin du towok miliwa.”

*Satanin Jisas ta muwove
(Matyu 4.1-11 na Luk 4.1-13)*

¹² De, Gotkik Sulakin* Jisas apisukuve ga ñimeve yetik muñuñgumbanjik.

¹³ Wun kaukatik 40 valu toneve. Kaviña valundi Satanin* wunu yikali yikali ta muwove yaka wulu ga pavaŋga. Wun muñugumbanjile jakalindi tonevendi Gotkik luasamban sulun wunutuk anafak wulu ñime pañimeve.

*Jisasilin pavileve wokok wulu Galiliti
(Matyu 4.12-17 na Luk 4.14-15)*

14 De, yila balañjun Jon wuwí muñjimik suwove. Suwovendi Jisasilin Galilitik njimeve. Njimevekandi Gotkik wulu anafu sivileve. **15** Wun kavik galaveve, “De, mfimimaneve valin kamfu. Yila balañjun Got lolomik tonapa. Kapendi juñjuñama anafak yive. Gotkik wulu anafu yive suwi.”

*Jisasilin balañju angataseñ yiveve wunu vañjenmañga
(Matyu 4.18-22 na Luk 5.1-11)*

16 Jisasilin Galili galavale manjamguan vevekatik njimevekandi wuleve wuñgiakti wufaka, bikik wuña Saimondi Andru. Valan gjindi yesiña kolowove, manjamguanik. Valan valu valu yesiñandi bikik moni miñakavik yinjilali.

17 De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Nunu vañjenme njime. Nin be apikakalaiyapa yesiña kolokvale danđi balañju miyakavik ga yivanja.”

18 De, valan kepat bikik giňa valambevekandi wunu vañjenme wakan njimeve.

19 De, yika njimevekandi, ñaikikfak, wun wuleve yetik wuñgiakti wufaka, Jemsindi Jon,[†] Sepetikik fu. Valan bikik balı kumbańi giňa yika waingeve mfindinjeve.

[†] **1:19** Katik manjamik ga bumbale Jonin, wun Sakaraia galavale avitkik fak toneve. Luk 1.8-25 wutve.

20 De, wun vala galaveve, kapendi valan bikik wanj bali kumbanjik valambeve, bikik luasamban balañjundi. Valambevekandi valan Jisas vañjenme ñimeve.

*Jisasilin yetik yakakatik sulak sañjaeve
(Luk 4:31-37)*

21 De, Jisasilin wokok gungundandi Kaperneam galavale watikik ñimeve. Ñimevekandi, de, Yisi Tonimbale Valundi*Sa Wamik* ñini lolo mfititi mfititi sivitali Jisasilin.

22 De, katik watikile balañjun wokok mfititiwale wulu biimbii bikik kumbangin yikali yikali kambekeve. Wun Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjulungo* ava sivitve. Wun gasak pitikie wulukok wakiningo sivitali.

23 De, yetik ñaikik vandi yetik avitín toneve katik Sa Wamik. Yetik sulak yakakatikin wunutuk dundumiive toneve.

24 Kapendi wun kavik joñ galaveve, "Jisas, du Nasaletile avit. Din gitik we pavaŋga pave yinjima, ñetik? Din ñe yakai yakai ga tonmanga pave yinjimala? Ñin du juñava. Du Gotkik anafawali."

25 Kape Jisasilin wunu apikakambeve. Wun kavik galaveve, "Maŋgik valambe! Wunu valambe dalañime!"

26 De, katik sulak yakakatikin katik avit ga nanambevekandi towok ga joñovekandi wunu valambe ñimeve.

27 De, balañju wofopkik kumbangin kambekeve. Valan busuak kavik sivileve, "Kasik gitik we? Kuñgu wulu sivitva, wun. Wokok maŋgikin

pitikie. Kapendi sulak yakakalen wokok mañgik biiye pava."

²⁸ De, afindafinda katik wun paveve wulu Galilitile mita mita wofop njimeve.

*Jisasilin Pitakik wuñañi mfakambewi malikivendi anafak ga toneve
(Matyu 8.14-15 na Luk 4.38-39)*

²⁹ Valan Sa Wami* salavevekandi Jisasilin Saimondi Andrukik mfotok njimeve, Jemsindi Jondi.

³⁰ De, Saimonkik wuñañilin maliwí yokowi toneve safulun kukuleve. De, kape, de, valan sivileve Jisasitik, wokok mamalik.

³¹ De, Jisasilin wunutuk njimeve, wokok kilik mfove mfakambekevendi wokok mamalikin valambeve katik me. Kape, de, wun kambekevekandi jeñjek masiveve valatik.

*Jisasilin balañju sakimbañ anafu ga toneve
(Matyu 8.16-17 na Luk 4.40-41)*

³² Yisi Tonimbale Valin* balakevendi, katik mfunum, valin mfatinimbevendi, katik watikile balañjun Jisasitik malanive maliwale balañju wofop, sulak yakakale dundumiyyeve balañju wokok.

³³ De, katik watikile balañju wofopin katik mfotok lova salava pavale mai mfakuñguñmi toneve.

³⁴ Kapendi Jisasilin mamalu mamalu maliwale balañju wusandan anafak ga tonevekandi sulak yakakale wusandan sañjañeve. Kavila sulak yakalen Jisas junjaveve. Kape wun sulak yakakale kavik apikakambeve, "Ben wulu sivitvandu."

*Jisasilin Galiliti ɳimeve
(Luk 4.42-44)*

³⁵ De, watvit, gasak wukan vanj, Jisasilin kambewi yetik balañju miñakik mitik ɳime kukuñeve.

³⁶ De, Saimonin wunundi wakan toneve balañjundi ɳime mamfoveve, Jisas.

³⁷ Mamfovilevekandi kavik galaveve, “Wofopin du mamfova!”

³⁸ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “De, amban yila vevekatik tonmale watatik ɳimama, ɳin Gotkik wulu sivitvañga. ɳin katik juñjuñamandi yinjimeve.”

³⁹ Kapekandi wun Galilitile mīta mīta wofop ɳimeve. ɳimevekandi Sa Wumbi* kumbanjiti ɳinji loveve. Lovevekandi Gotkik wulu sivilevekandi sulak yakakale sañjañeve.

Jisasilin yetik andivili safu jivale mamalikiye avit anafak ga toneve

(Matyu 8.1-4 na Luk 5.12-16)

⁴⁰ De, yetik andivili safu jivali mamalikiye balañjikin Jisasitik ɳime gablingi mfaiyimutve apititilevekandi kavik galambalambaneve, “Din ɳunu anafak ga tonmañga pave miliwalen, din balakapa.”

⁴¹ De, Jisasilin wunu balambanevekandi kilik mandivevekandi wunutuk kavik galaveve, “ɳin kavik miliwa. Din anafak tonme.”

⁴² De, kepat katik andivili safu jivale mamalikin wunu valambeve, kape wun anafak toneve.

⁴³ De, Jisasilin wunu apisukuve towok galaveve,

44 “Din wainingeve. Din kavila wulu sivitvandu yetik balañjiktik. Kape dalanjime dakik safu apikasilimfu Gotkik Gasak Wamile Wakundutuk*. De, Mosesilin* anañ anañ bikik anañkik wuñgasutuk galaveve yila lua masivanja kasik mamalik maliwale balañjukok sulakin anafak ga tonmañgapale. Din kavila lua malanji masive kavila wakundutuk yila balañjutuk ga wutve junjavañga.”

45 Kape katik avitín ñime galaveve balañju wofoptik. Kavila wulu mita mitatik ñime galaveve, wun. Kape Jisasilin yetik watik avik ñime lovapa, sipalati. Wun muñunjgumbañik tonevendi mita mitatile balañjun wunutuk ñimeve.

2

*Jisasilin yetik
kiliandi gamburgi yakakalekik balañjik
mfapindimbe anafak ga toneve
(Matyu 9.1-8 na Luk 5.17-26)*

1 De, muñunjgubañni tonevekandi Jisasilin Kaperneamik yika ñimeve. Kapendi yila balañjun sivileve, “Jisasilin wokok mfotok tonma.”

2 Biyyevekandi balañjun wusandanjin wokok mfotok yinjimeve. Kapekandi balañju sakimbañ vañin gifutupeve. Mfoton apimomowovendi yilan mfot lova salava pavale mai makolowove. Kape, de, Jisasilin valatik Gotkik wulu sivileve.

3 De, valan yetik kiliandi gamburgin siñgineve balañjik Jisasitik malanjiye. Yila balañju anjataseñen wunu palasakik suwi malanjiye.

4 Malañivekandi ta wuleve, mfoton apimomowove. Ta wulevekandi vaviki kive mfot wunambinik vanjile ñisemik malañkiveve. Malañkivevekandi Jisasilin toneve mit wofop wofop yetik kutak mfamandanjeve valan. Mfamandanjevekandi mfot kumbañik palasaktiliaka apíkuwo ga bumbeve.

5 De, Jisasilin kavik wuleve, bikik juñjuñamalin kavik toneve, "Jisasikik pitikin gasak kasik balañjik anafak paviliyapa." Wulevekandi wun kavik galaveve, "Nakik wufaka, njin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Njin anañ valambale."

6 De, yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* yisiwi toneve Jisasindi. Valan bikik kumbañgiti kavik juñaveve,

7 "Kasik balañjikin wun kavik aipandi sivitva? Wun wokok wuj ñaikik malañkiva. Wun kavik juñava, wun Gotoñgo tonma! Gotin wun wusuak ñaikik pava kavik, balañjukok yaka wulu valamba.

8 Kavila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun kavik juñavevendi, de, kepat Jisasilin wokoki bikik juñjuñamavi wuleve. Kapekandi wun valatik kavik galaveve, "Ben bikik kumbañgiti kavik aipandi juñava?"

9 Kasik kiliandi gamburgin siñgineve balañjiktik avik sivilapa, njin? Kavik waingeve sivilapati, 'Njin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Njin anañ valambale.' Kavik waingeve sivilapati, 'Din kambewi, dakik palasak yive dalañime.'

10 Kape ḥin be apikakalayapa, Balañjikik Fakin yaka wulu valambargapale pītikin kasik mañjikatik tonma.”

Kavik sivilevekandi wun kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañju valambevekandi katik kiliandi gamburgin sīngineve balañjik wulevekandi kavik galaveve,

11 “Nin dutuk sivitva, kambewi, dakik palasak yive, mphotok dalajime.”

12 Kapekandi katik avit'in kambekevekandi wokok palasak yive salaveve, balañju wofopkik sipalati. Kapekandi bikik kumbangin kambekevendi valan Got apikileve. Valan kavik galaveve, “Anañ amban kavik tonmale wulu ava wutve.”

*Jisasilin Livai galaveve
(Matyu 9.9-13 na Luk 5.27-32)*

13 De, Jisasilin yika ḥimeve mañamguan vevekatik. Ḫimevendi balañju wofopin yinjı yinjı makolokilali wunutuk. Kapendi wun valatik yikali yikali mfititiwi sivileve.

14 De, wun ḥimevekandi wuleve, Livai galavale avit. Wun Alfius galavale avitkik fak. Livaisin yisiwi toneve yetik takis yivançgapale mphotok. Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Nunu vañjenme ḥime!” Kape, de, Livaisin kambekevekandi Jisas vañjenme ḥimeve.

15 De, Jisasilin Livaikik mphotok ḥimevekandi yisiwi jeñjek jiveve. Takis yivançgapale balañju gasakamananđi yaka wulu pavale balañju gasakamananđin yisiwi toneve, Jisasindi wokok

gunjundandi wakan. Vala wusandañin Jisas vañjeneve.

¹⁶ De, yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañju*, valan Farisitile* autu toneve, valan wuleve Jisasilin yisiwi jeñjek jiveve yila yaka wulu pavale balañjundi yila takis yivançgapale balañjundi. Kapekandi valan wokok gunjundatik kavik kombiiyeve, “Takis yivançgapale balañjundi yaka wulu pavale balañjundi Jisasilin jeñjek aipan̄ga jiva?”

¹⁷ De, Jisasilin kavik biyyevekandi valatik kavik galaveve, “Anafak tonmale balañjun doktatik ka ɻimi. Kayi. Maliwale balañjun ɻaikik doktatik ɻima. Miñakavik ɻin anafak wulu pavale balañju joñmi ga yinjimañga ava yinjime. Kayi. ɻin yaka wulu pavale balañju joñmañga yinjimeve.”

*Jisasilin jeñjek kakambale wulu sivileve
(Matyu 9.14-17 na Luk 5.33-39)*

¹⁸ De, yila valundi Jonkik gunjundandi Farisitile* autun jeñjek wofop kakambeve. Ava jive. Kape, de, yila balañjun Jisasitik ɻime kavik kombiiyeve, “Jonkik gunjundandi Farisitile autukik gunjundan jeñjek kakamba. Ka jivi. Kape dakik gunjundan jeñjek ka kakambi. Valan jeñjek jiva. Aipan̄ga jiva?”

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Me yi-vapale vitik ɻimale balañjun jeñjek kakambala, katik me yivapale avitín valandi tonma? Kayi. Wun valandi tonmalen valan jeñjek ka kakambi.

²⁰ Pindan̄ yila balañjun katik avit malañapa. Katik vandi valan jeñjek kakambapa.”

21 De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, "Yila balañjun yetik anikik watañ yindañ yive yetik pilik watañile guan mfindiñmalen, wun pindañ andakambindi mfapetañmi pilik watañ ga pitiwíkapa. Pitikivakandi katik guanin gasak tonapa. Kapekandi balañjun kavik ka pavi."

22 De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, "De, balañjun anikik wain mañam yañjik jak mfisakik ka fulapayi.* Kavik pavalen wun gifimbe kivakandi pitiwíki wain mañamin salave sakapa. Kape jak mfisakin yakakatik tonapa. Kayi. Anikik wain anikik jak mfisakik fulapa."

*Jisasilin Yisi Tonimbale Vakik wulu sivileve
(Matyu 12.1-8 na Luk 6.1-5)*

23 De, yetik Yisi Tonimbale Vandi* Jisasilin yetik wit mandivale balam kumbanjik njimeve. Wunundi wakan njimeve wokok gungundan wit mavi vekeve.

24 De, yila Farisitile* autun wunutuk kavik galaveve, "Valan kakambale wulu Yisi Tonimbale Vandi aipandi pava?"

25 Jisasilin valatik kavik sivileve, "Devitin anañ paveve wulu moleve anañ anañ, yetik balañjikin. Ben katik momotva ava wuleka? Wu-nundi yila balañjun yatañgin gunajan toneve. Valan jeñjekin miñakik.

26 Katik vandi Apiatalin Gotkik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin* toneve. Devitin*Gasak Wamik* njimevekandi katik Gotkik makitik mandivale bret jiveve. Katik Gasak Wamile

* **2:22** Anañ valan kavik paveve, valan yetik jak mfisak yivevekandi yika mfidiñevekandi wain mañam suwove.

Wakundun busuak ɳaikik jivale bret. Yila balañjun ka jivi, kakamba. Kape Devitin jive masiveve wunundi wakan njimeve balañjutuk.”

²⁷ Jisasilin kavila Farisitile aututik kavik sivileve, “Gotin Yisi Tonimbale Va mandiveve balañju anafak ga tonmanga. Kape Gotin balañju ava mandive Yisi Tonimbale Va anafak ga tonmanga.

²⁸ Miyakavik Balañjikik Fakin* Yisi Tonimbale Vakik Gasak Wakin tonma.”

3

*Jisasilin Yisi Tonimbale Vandi
yetik avitkik kilik anafak ga toneve
(Matyu 12.9-14 na Luk 6.6-11)*

¹ De, Jisasilin yetik Sa Wamik* yika loveve. Lovevekandi ɳaikik kilik sisinjilifukik avitin toneve, katik Sa Wamik.

² Katik Sa Wam kumbanjile balañjun Jisas wutve jileve. Wun katik avit anafak ga tonapati Yisi Tonimbale Vandi. Kavik pavalen valan wulu mandive sivitvanga junaveve wunutuk.

³ De, Jisasilin katik kilik sisinjilifukik avitkik galaveve, “Din kaipatik njime.”

⁴ Jisasilin valatik kavik kombiiyeve, “Yisi Tonimbale Vandi ala wulu kakamba, ala wulu anafak tonma? Wulu anafu pavati, yaka wulu pavati? Balañju anafak ga tonmati, balañju matve ga sinjinmati?”

Kape valan wulu ava sivitve.

⁵ De, Jisasilin vala jitve vanj jilevekandi wokok kumbanjin akalakive. Bikik kumbanjin yakakale toneve. De, Jisasilin wokok kumbanjin

akalakeve. De, wun katik avitik sivileve, “Din dakik kilik apipiliñjiwi.” De, Wun wokok kilik apipiliñjiwevekandi anafak toneve.

6 Sa Wami salavevekandi kavila Farisitile* autun Herotkik* autundi mfakunçgumove, Jisas ga sinçinmangapale wulu ginambeve.

*Balañju gasakamanaj mañamguan vevekatik mfakunçguñove
(Luk 6.17-19)*

7 De, Jisasilin wokok gunjundandi Galili mañamguanik njimeve. Distrik Galilitile balañjun wusandañ wakan njimeve. Distrik Jutatile balañjun wakan,

8 siti Jerusalemile balañjun wakan, distrik Idumeatile balañjun wakan, mañamguan Jordan aŋgindanajile balañjun wakan njimeve. Siti Tair vevekatilendi siti Saidon vevekatile balañju wusandanjin wakan njimeve. Valan wokok wun paveve papava biiyevekandi wunutuk njimeve.

9 Jisasilin wokok gunjundatik galaveve yetik balí vevekatik malañmi mandivanja, kavila balañju wusandanjin wunu towok gifutupandu.

10 Wun balañju wusandañ anafak ga toneve, kapendi maliwale balañju wofopin wunu gifutupeve, wunu mfovañga.

11 De, balañjutuk mamalik masivale sulak yakakale, valan Jisas wulevekandi, valan Jisasikik makitik kumu filekevekandi kavik joñmi galaveve, “Du Gotkik Fak.”

12 Jisasilin apikakambe sivileve, “Ben ñunu sivitve masivandu.”

*Jisasilin 12 autu akakalawove Aposel ga tonmañga
(Matyu 10.1-4 na Luk 6.12-16)*

¹³ De, Jisasilin lamik kivevekandi, wun milikive balañju wun kañijive. Kapendi valan wunutuk njimeve.

¹⁴ Wun 12 autu akakalayeve wunundi wakan tonmakandi apisukuvanja Gotkik wulu sivitvakandi

¹⁵ sulak yakakale sañjanjmangapale pitik yivanja.

¹⁶ Kavila 12 autukok wuña kavik tonma: Saimon, Jisasilin yetik wuñ galaveve, Pita.

¹⁷ Sepetikik fak Jemsindi wokok wufaka Jon. Kavila alawiñ wun yetik wuñ kavik galaveve, Boanerges. Ambikik balañdi katik wuñkik asik kavik galava, bambalandunjuño fu.

¹⁸ Yila balañju Andrundi Filipti Bartolomyundi Matyundi Tomasindi yetik Jems, Alfiusikik fakti Tatiusindi yetik Saimon, Selotile* balañjikti

¹⁹ Jutas Iskariot. Jutasilin mamatutuk Jisas kindinjmi suwapale fak.

*Yila balañjun galaveve
Jisasilin Belsepulkik pitiki wokok wulu paveve
(Matyu 12.24-32 na Luk 11.14-23 na 12.10)*

²⁰ De, Jisasilin wokok mfotok njimeve. Njimevendi balañju wusandañin yika wunutuk njimeve mfakunjuño. Kapendi wun wokok guñgundandi jeñjek akafayi jivapa?

* **3:18** Watik gaveka. Yila balañjun kavik galava, kavila Selotile balañjun Romile gavman valambanga milikeve.

21 De, kavik biiyevekandi wokok ñijandi janjasan wunutuk yinjimeve, wunu wuwaŋga. Valan kavik galaveve, “Wun nanambakandi tonma, kaukatik.”

22 De, yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kum-bangikik Balañjun* wunutuk ñimeve. Valan kavik galaveve, “Katik Belsepul galavale sulak yakakatikin wokok kumbaňik tonma. Kapekandi wun katik sulak yakakalekik gasak wakinkik pitīkti yila sulak yakakale sañjaŋmi.”

23 De, Jisasilin vala yinjimanga galaveve. Yinjimevendi wun apikamule wulu kavik sivileve, “Satanin* Satan avik sañjaŋapa?

24 Naikik lomin giŋgani mativavilevekandi yipatili balañjun yipatili balañjundi min ñilik tonma, kavik pavalen katik lomin anafak ka tonapayi.

25 De, ñaikik mfotile balañjun min ñilik tonmalen valan anafak ka tonapayi.

26 De, Satanin wokok gun Gundandi giŋgani mativavili min ñiliwalen, valan ka sambitve tonapayi. Wun miňakik tonapa.

27 De, yetik fumafumin katik gasak pitīkie balañjikik mfotok yataŋin ka lovapayi, lua fombanga. Wun wandefaka kiliwi balawi, lovama, lua fombanga pave.

28 Njin betik wulu vanu galava, balañjun Gotkik wulu anafu yive suwindi, Gotin kaviла balañjukok yaka wulundi Got maiyawale wulu bikik safumbatik ka mandive sivilapayi. Valambapa.

29 Kape yetik balañjikin Gotkik Sulak maiyawalen, Gotin katik yakakatik wulu ka

valambapayi. Wokok yaka wulu valu valu tonjimama.”

³⁰ Kavila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun anañ kavik sivileve, “Wun wokok kumbañik yetik sulak yakakatikin tonma.” Kapendi Jisasilin kavila wulu sivileve.

Jisasikik womendi wufakali nanafat?
(Matyu 12.46-50 na Luk 8.19-21)

³¹ De, Jisasikik womendi wufakalin yinjimevekandi tataŋgatik sambilevekandi yetik balañjik apisukuveve Jisas ga salavaŋga pave.

³² Balañju sakimbañin wunundi yisiwi toneve. Valan wunutuk sivileve, “Dakik womendi wufakali tataŋgatik tonma. Valan du salavaŋga galava.”

³³ De, Jisasilin kavik kombiiyeve, “Nakik womendi wufakali nanimba?”

³⁴ Wun kavila wunundi yisiwi toneve balañju joloŋevekandi kavik galaveve, “Nakik womeandundi wufakalin kavila.

³⁵ Gotkik wulu pavale balañjun ḥakik wufaka, ḥakik sami, ḥakik wome tonma.”

4

Jisasilin balamik jeŋjek mandivanŋapale wulu apikamule sivileve

(Matyu 13.1-9 na Luk 8.4-8)

¹ De, balañju gasakamanaj Jisasitik yika ḥime mfakuŋguŋove mfanik, kapendi Jisasilin wulu mfititiwi sivileve Galili manjamguan avaki. Kape, de, wun balinik valape

yisiwove mañamguanik. De, wofopin siñasiñ mokalowove.

² Wun yila wulu gasakamanaj apikamule sivileve, valatik.

De, kavik mfittitiwi sivileve,

³ “De, biiye. Yetik avitín wit mavi mandiveven masoinjimeve, wokok balamik.

⁴ De, wun miyakavik masoinjimevendi yila wit mavi masi kumuwovendi wañan njime jiveve.

⁵ De, yila wit mavi yetik mindimin vilekik toneve mañjikatik kumuwove. Gasakamanaj mañju miñakik mítik kumuwove. Kape, de, valan kepat pambi takeve.

⁶ Takevekandi valin sikapavendi kepat aliyeve. Simbilin waingeve ava bumbe, kape aliyeve.

⁷ De, yila wit mavi yisakik wulakin giñganik kumuwove, kapendi katik wulakinin vaiyendonevendi kavila witin ava loñmi.

⁸ De, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwove. Kapekandi kambewi gasak tonevekandi yila ñaikik ñaikikin 30 loñeve, yila ñaikik ñaikikin 60 loñeve, yila ñaikik ñaikikin 100 loñeve. Wofopin miyakavik loñeve.”

⁹ Kapekandi wun kavik sivileve, “Tuandukok balañjik mikinim biiyangale.”

*Jisasilin aipandi apikamule wulu sivileve
(Matyu 13.10-17 na Luk 8.9-10)*

¹⁰ Jisasilin wokok gungundandi ñaikik yika tonevendi, yila wunundi wokok 12 gungundandi toneve balañjun wunutuk kavila apikamule sivileve wulu kombiiyeve.

¹¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben yivale Gotkik lomile fombale wulu, kape yila balañjun ava yive. Apikamule sivitvale wulu katik ɳaikik biiya, valan.

¹² Kapekandi valan yataŋin jiñjit tonma, kape ka wuti. Yataŋin biimbii tonma, kape ka junjavi. Valan kavik pavalen junjunjamavi anafak yivakandi Gotin bikik wulu yakakale bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa. Kape kavik ka pavi, valan.”

Jisasilin katik wit mavikik wulukik asik sivileve
(Matyu 13.18-23 na Luk 8.11-15)

¹³ De, Jisasilin kavik kombiiyeve, “Ben kasik apikamule sivitvale wulukik asik ka junjavala? Ben apikamule sivitvale wulu wofopkik asik avik junjavapa?

¹⁴ Katik wit mavi mandivale avitin wun Gotkik wulu mandiva.

¹⁵ Katik masi kumuwole wit mavi kavik tonma, Gotkik wulu sivitvale mitik yila balañjun wokok wulu biiya, kape Satanin afindafinda ɳime diwa, katik valan biiyale wulu.

¹⁶ De, miñakavik, kavila wit mavin yetik mindim vilekik tonmale mañjikatik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiyakandi afindafinda yive vavalawa.

¹⁷ Kape valan simbili miñakik bikik kumbangitik. Nasuak ɳasuak tonmale yila balañjun Gotkik wulu gilipakandi valatik yikali yikali yaka wulu pavandi valan Gotkik wulu valamba, kepat.

¹⁸ De, miñakavik, kavila wit mavin yisakik wulakindakik mitik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiya.

¹⁹ Kape valan mañjikatile wulu wulu wofop towok junjava. Moni pipiwandi yila lua yivanja miliwa. Kavila wulun wofop Gotkik manjik vaiyendomandi ka lonjmi.

²⁰ De, miñakavik, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiye yive mfovakandi lonjmi, yila ɳaikik ɳaikikin 30 lonjma, yila ɳaikik ɳaikikin 60 lonjma, yila ɳaikik ɳaikikin 100 lonjma.”

*Jisasilin min gisakaivanga ka galavi
(Luk 8.16-18)*

²¹ De, Jisasilin kavi kombiiyeve, “Ben yisi tonmañgapale min giniñgindi timbala? Kayi. Ben katik min mambat lolomik mandivala? Kayi. Ben mambat vilekik mandivala? Ye!

²² Anañ gisakaivale wulu wofopin wulapa. Anañ fombe tonmale wulu tatañgatik tonapa.

²³ Tuandukok balañjik mikinim biiyançgale.”

²⁴ Jisasilin valatik kavik sivileve, “Ben biiyale manjik, ben mfove. Ben atik siñgak masivalen Gotin betik katik ɳaikik siñgak masivapa. Kape Gotin betik yila wusandañ masivapa.

²⁵ Yetik balañjikin yila lua tonmalen, Gotin yika yila lua masivapa wunutuk. Yetik balañjikin lua miñakik tonmalen, wunutuk tonmale lua wokok, Gotin yivapa.”

Jisasilin katik wit mavin pambi tawale wulu apikamule sivileve

²⁶ De, Jisasilin kavik sivileve, "Gotkik lomin kavikingo tonma, ɳaikik balañjikin wit mavi balamik mandiveve.

²⁷ De, wun wukanda ñemñilalilekandi vasisu panjilali, kape kavila valundi pambi tawı apikikiva, kape katik balañjikin katik apikikivale wulu ka juñavi.

²⁸ De, katik mañjikalın woven ga tawı pambi, de, pindan duñmati loñmakandi, de, pindan van wokok mavi loñeve.

²⁹ De, kavila witin alivakandi siñginma, kape balam wanin ɳima, yivanja pave. Wokok jeñjekin balawale."

Jisasilin mastet galavale muñkik wulu apikamule sivileve

(Matyu 13.31-32 na Luk 13.18-19)

³⁰ De, Jisasilin kavik sivileve, "Gotkik lomin gitik woseñgo tonma? Amban gitik wulu apikamule sivilapa?

³¹ Wun muñ mastet mavinjo tonma. Katik mañjikatik mandivale, wun vivitka van tonma. Yila mavi wofopin gasak.

³² Kape wunu mandive kambekuakile gasak van, wokok yila gasak gu miliyangale, kapendi yila wañan muanja kawale wokok dindiñgatik."

Jisasilin apikamule wulu sivileve

(Matyu 13.34-35)

³³ De, Jisasilin yila kavik tonmale wulu wusandan valatik apikamule sivileve, bikik juñjuñamatile gikilikik.

³⁴ Wun vala wofopti tonevekandi apikamule wulu ɳaikik sivileve. Kape wun wokok

gunjundandi ɳaikindi tonevekandi, wun wokok wulu wofop matisivanjmi sivileve.

*Jisasilin galavevendi vivilimin valambeve
(Matyu 8.23-27 na Luk 8.22-25)*

35 De, katik vanile mfunum, valin mfatindimbevendi, Jisasilin wokok gunjundatik sivileve, “Ambar angindanjik govapa.”

36 De, valan katik mfakunjuŋe mfa valambe njimeve. De, Jisasilin wandefaka balinik valape yisi mfititiwi sivileve. Kapekandi valan wakan valapevekandi njimeve. Yila balinjan wakan njimeve, wunundi.

37 De, gasak vivilimin njimandi pukapukalin gasak vanjin kambekevendi balilin maŋam mfuleve. Gasak maŋam mfulevendi ɳiliwaŋga pave.

38 Jisasilin fufu kalaŋmi fop mandive ŋembeve vimbati. Kape valan wunu matimfemfembe sivileve, “Watpalaŋ, din sawulu juŋavala, amban siŋginapa!”

39 Kapendi Jisasilin kambekuakave vivilim apivawi galavevekandi maŋam wokok kavik, galaveve, “Balawi! Biam tonme!” Kape, de, vivilimin miňakik, biam toneve maŋamin.

40 Jisasilin wokok gunjundatik kavik sivileve, “Ben aipandi valaiva? Ben Gotkik wulu ava yive suwoka?”

41 De, valan towok valaiveve. Valan bisak sivileve, “Wun nanafat? Wun galavandi vivilimndi maŋamin wokok maŋik biiye pava.”

5

*Jisasilin yetik balañjikik dundumiivale
sulak yakakatik sañjaeve
(Matyu 8.28-34 na Luk 8.26-39)*

¹ De, Jisasilin wokok gungundandi mañamguan anġindanjin goveve, katik Gerasa galavale mitik.

² Govevekandi balini alikivevendi, de, kepat yetik sulak yakakale dundumiivale balañjikin gumbiti salave nimeve, Jisasitik.

³ Katik balañjikin gumbitik tonjiłali. Yila balañjun wunu ta kilikeve. Senin ava balawi.

⁴ Valan anañ yikali yikali sendi gambioñgindi kilia kilikeve. Kape wun kiliatile sen gipitikevekandi gambioñgitile wokok gipitiwi pata pata ga kumuwove. De, balañju wofopin piṭan miñakik wunu wuwañgapale.

⁵ Vasisu wukanda wun gumbitik toneve, kape lambitik. Towok kolekilailekandi wovene wovene wokok safu mapipiliikeve, mundumundi.

⁶ Wun Jisas ganainjatik wulepakavekandi Jisasitik jañevekandi makiye dañdi vandamfufu amandepewi bakti mañjikatik tañmi toneve.

⁷⁻⁸ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Kasik sulak yakakatik, din wunu valambe!” De, katik balañjikin gasak piṭiki joñmi sivileve, “Jisas, du Gotkik fak. Goton wusuak ḥaikik tonma, Gasak Wakin. Din ḥunutuk gitik papa? Njin dutuk Gotkik wuñdi angeleñmi sivitva, din ḥunu yakai yakai pavandu.”

⁹ De, Jisasilin wunutuk kombiyyeve, “Dakik wuñin nani?”

De, wun Jisasitik sivileve, "Ñakik wuñin Kamaj. Ñen gasakamanan."

¹⁰ Wun Jisas towok galambalambaneve vala sañajanmi yetik mitik ga ñimandu.

¹¹ De, vevekatik yetik lamik yila vilun sakimbanjın jitoneve.

¹² Kavila sulun galambalambanme sivileve, "Ñe kavila vilutuk apisukuve. Ñe valatik ga love."

¹³ Kape Jisasilin apisukuve ga ñime loveve. De, valan katik balañjik valambe salavevekandi vilutuk lovevendi kavila vilu wofopin kambiliñik jañ bumbe ñilikeve mañamguanik. De, 2000-ingó ñiliwove.

¹⁴ Kape, de, kavila vilu mañjiñiveve balañjun mielevekandi sivileve, già watikile balañjundi kaukatile balañjutuk. Kape, de, valan wofopin salaveve wulanja, katik paveve wulu, gitik wulu.

¹⁵ De, valan Jisasitik ñimevekandi katik kamañ sulu dundumiivale balañjik wuleve. Wun watan kilíwi Jisasindi yisitoneve. Wokok junjuñamalin tukuakeve, kapendi kavila balañjun valaiveve.

¹⁶ Kavila wutvale balañjun Jisasilin pavale wulu yila balañjutuk sivileve, katik sulak yakakatik dundumiiveve balañjikik wulundi katik vilukik wulu sivileve, valan.

¹⁷ De, kavila balañjun galambalambaneve Jisasilin bikik mañjika valambe ñimañga.

¹⁸ Jisasilin balinik valapañga pavevendi katik sulak yakakale dundumiivale avitin wakan ñimañga galambalambaneve Jisasitik.

19 Kape Jisasilin wunu kavik aŋgeleñmi sivileve, “Din dakik mfotok dalañime, dakik balañjutuk siviñvanga kasik Gasak Wakinın du balambanme pavale wulu.”

20 Kape, de, katik avitin valambe njime sivileve Dekapolis galavale distrikile balañjutuk. Wun Jisasilin wunutuk pavale wulu sivileve, kapendi balañju wofopkik kumbangin kambekeve.

Jisasilin yetik siŋginmale alepti maliwale me anafak ga toneve

(Matyu 9.18-26 na Luk 8.40-56)

21 De, Jisasilin yika aŋgindanik gove alikivevendi balañju wusandanın wunutuk mfakunjuñove mañamguan vevekatik.

22 De, yetik Sa Wamile* Jairus galavale gasak avitin Jisasitik njimeve. Jisas wulevekandi katik avitin Jisasikik gambiñgi mitik njime mfaiyimittve apititiłevekandi

23 galambalambanme kavik galaveve, “Nakik alepin siŋginmaña pava. Din njime kilik mandivanga. Kavik pavalen wun anafak tonapa, ka siŋginapayi.”

24 De, Jisasilin wunundi njimeve.

Gasakamanañ balañjun wakan njime wunu gifutupe njimeve.

25 De, ñaikik melin wakan njimeve. Wun 12 yia yila valu wusandaj ambala towok kakilali.

26 Katik melin gasakamanañ doktalutuk ta njilali. Kape valan wunu towok ga akalakeve kape wun wokok gasakamanañ moni vala ta wusuwi valambeve. Kape wokok mamalikin ava valambe. Avan. Yika gasak toneve.

27 Katik melin Jisasikik wulu biiyeve kapekandi gasakamanan balañju giñgani yinjimeve Jisas pindañi. Yinjimevekandi wun Jisasikik watan mativiviñiñeve.

28 Wun wokoki sivileve, “Nin wokok watan mativiviñiñmalen, nin anafak tonapa, yika.”

29 De, kepat, wokok ambala matitikaleve. Wun juñaveve wokok mamalikin wunu valambeve.

30 De, kepat, Jisasilin kavik juñaveve yila pitikin wunu valambe salaveve. Kapekandi, matiyokolowi sivileve, “Nakik watan nan mativiviñiñma?”

31 De, wokok gunjundan wunutuk sivileve, “Balañjun gasakamanan du gifutupa. Din aipandi galava, ‘Nunu nan mativiviñiñma?’”

32 Kape Jisasilin joloñeve wunu mativiviñiñeve balañjik wulañga.

33 De, katik melin valaive pipikeve. Wun juñaveve, wokok mamalikin wunu valambeve. Kapekandi Jisasikik makitik gamburgi mfaiyimitve apititilevekandi wulu vanu sivileve. Wun wokok wulu wofop sivileve.

34 De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Nakik sami, din kavik juñava, nin dakik mamalik ga apitandañmangapale pitikin tonma. Katik juñjuñamandi mamalik valambale, din. Din anafak dalañ juñajime. Din dakik mamalikin yika ka yivapayi.”

35 Valan kamfu sıvit tonevekatik, katik bikik Sa Wamile gasak avitkik mfotile yetik avitin njime sivileve, “Dakik alepin anañ siñginmale. Watpalañ gitik pañga malañmañga? Ga tonme.”

36 De, Jisasilin bikik wulu biiyulu gilipeve. Wun katik bikik Sa Wamile gasak avitik kavik sivileve, "Valaivandu. Nakik wulu yive suwi."

37 De, wun balañju wofop aŋgilenevekandi wun aliluaŋguan balañju ɳaikik malanjeve, Pitandi Jemsindi Jon, Jemsikik wufaka, kavila aliluaŋguan ɳaikindi wakan ɳimeve.

38 De, valan katik wamile gasak avitkik mftotok ɳimevekandi, Jisasilin kavik wuleve, yila balañjun jipala salaveve, kape yila balañjun towok yekeve. De, gasak dindinqit paveve, valan.

39 De, Jisasilin lovevekandi sivileve, "Ben aipandi gasak dindinqit pandi pandi yewi? Wun ava siŋginme. Wun ñemba."

40 Kape valan wunu sekeve.

De, wun vala wofop tataŋgatik sañjaŋeve. Sañjaŋevekandi katik alepkik womendi waŋdi wokok wunundi ɳimeve balañjundi katik alepiŋ toneve mičik loveve.

41 De, wun katik alepkik kilik mfovevekandi galaveve, "Talita kum." Wun ambikik balanđi kavik galava, "Kasik alepat, ɳin du galava, din kambewi!"

42 De, kepat katik alepiŋ kambekevekandi makanimeve. Wun 12 krismas toneve. De, kavila balañjun wutve viławiki pičiliyeve, towok pičiliyeve.

43 De, Jisasilin valatik towok sivileve kasik wulu yila balañjutuk sivitve masivandu. Kavik sivilevekandi yila jeŋjek katik aleptik masivanja galaveve.

6

*Nasaletile balañjun Jisas gilipe ambikapeve
(Matyu 13.53-58 na Luk 4.16-30)*

¹ De, Jisasilin katik mit valambe njimeve wokok watikik. Wokok gungundandi wakan njimeve.

² De, katik Yisi Tonimbale Vandi* wun Sa Wamik* love mfittiti mfittiti sivileve. Wulu biiyeve balañju wusandanjin pikiliye sivileve, "Kasik avitin kavila wulu akati yivale? Katik wunutuk tonmale gasak junjunjamalin avik tonma? Kasik avitin kavila gasak pitikie wulu akati yivale?

³ Wun katik kilikvali. Wun Mariakik fak. Wun Jemsindi Josepindi Jutasindi Saimonkik wuñgiak. Wokok samilu ambandi tonma." Kavik sivilevekandi, de, bikik kumbanjin akakalakeve, wunundi.

⁴ De, Jisasilin kavik sivileve, "Balañjun Gotkik mañgik malañmi sivitvale balañjik akitva, kape wokok watik ñaikik valan wunu ka akitvi, wokok ñinjan wunu ka akitvi, wokok mfotile balañjun wunu ka akitvi."

⁵ Kape, de, Jisasilin gasak pitikie wulu katik watikik avik pavapa? Kape wun ñaikik ñaikik maliwale balañju kilik mandivevendi apitandanjeve.

⁶ Valan wokok wulu ava yive suwi, kapendi wun towok juñaveve.

*Jisasilin wokok 12 gungunda apisukuveve yila
wulu pavanya
(Matyu 10.5-15 na Luk 9.1-6)*

De, Jisasilin wokok gunjundandi wata watatik
ηilali mfititi mfititi sivileve.

⁷ Kape, de, wun wokok 12 gunjunda
kañijimileve. Kañijimilevekandi asikuveve
alawiñe alawiñe Gotkik wulu sivitvañga.
Wun valatik pitik masiveve sulak yakakale
sañjañmañgapale.

⁸⁻⁹ Wun kavik galaveve, “Ben muñfuti sundi
safutile watanq ñaikik malañmi. Kape yetik
watanqdi kañgaiindi bretandi yila monindi
malañmandu.”

¹⁰ Wun valatik galaveve, “Ben yetik watikik
ñime apisalavakandi yetik ñaikik mphotok love
tonmumfu. Ben katik mphot valambe yetik mphotok
ñimandu. Kape yetik watik ñimamañga pavalen,
de, katik vandi katik mphot valambumfu.

¹¹ De, katik watikile balañjun be yivulu
gilipakandi bikik wulu biiyulu gilipalen, de,
ben vala valambe ñimumfu. Kavik pavapalen
ben bikik gambiqgitile mañju bimbiliñmumfu.
Kavik pamfu kavila balañjun bikik yaka wulu ga
juñavañgapale.”

¹² Kape, de, kavila gunjundan wata watatik
ñinji salavevekandi sivileve, yila balañju anafak
juñjunjama ga yivanqga pave.

¹³ Valan sulak yakakale wusandan
sañjañevekandi maliwale balañju gasaka-
manañik wel mandive anafak ga toneve.

*Herotin sivive Jonkik fop ga matipitiwove
(Matyu 14.1-12 na Luk 3.19-20 na 9.7-9)*

¹⁴ De, Herot* galavale juwutkasakin biiyeve
Jisasikik wuñin gasak toneve, mita mitatik. Yila

balañjun kavik galaveve, "Jon, katik balañju mañamik gañga bumbeve balañjikin, wun sinqineve kape guami yika kambekevekandi yika wun Jisas tonma. Kapekandi kavila gasak piñkie wulu pava."

¹⁵ Kape yila balañjun kavik galaveve, "Elaijalin* Jisas tonma." Kape yilan galaveve, "Wun yetik Gotkik mañgik malanjmi sivitvale balañjik, anañkik Gotkik mañgik malanjmi sivitvale balañjikingo tonma."

¹⁶ De, Herotin kavila wulu biyyevekandi sivileve, "Nin sivitve Jonkik fop ga matipitikeve, kape wun guami yika kambekeve."

¹⁷⁻¹⁸ Anañ Herotin wokok Filip galavale wufakakik Herotias galavale me vasomileve. Jonon Herotik kavik sivileve, "Gotkik wulun kakambeve dakik wufakakik me vasomileve wulu."

Kape, de, Herotin wokok matamatu ga njimeve Jon wuwı muñjimik suwove.

¹⁹ Kape, de, Herotiasikik kumbañ akalakilali Jondi. Wun Jon ga sinqinmañga ta sivileve.

²⁰ Herotin Jon valaiveve. Wun juñaveve Jonon balañjik anafawali, Gotkik wulu ñaikik pavale balañjik. Kapekandi wun Jon anafak ga tonmañga paveve. Jonon Gotkik wulu sivilevendi Herotin Jonkik mañgik biyyevekandi wokok kumbajin towok kambekeve, kape wun yikali yikali biyyanga milikeve.

²¹ De, pindan̄ Herotiasilin Jon ga sinqinmañgapale juñjuñama kavik yiveve. Herotin yetik gasak vit paveve wokok womelin wunu kakeve vandi. Kape katik vitik wokok

wakindundi matamatkasundi Galilitile yila gasak autun yinjimeve.

²² De, Herotiasikik alepin love giŋ siliiveve, kapendi Heroti wokok vitik yinjimeve balañjun vavalakeve. Kapekandi Herotin katik aleptik kavik sivileve, “Din miliwale lua ḥunu kombiiyumfu, ḥin masapa.”

²³ Wun galaveve, “៥in ka galavalanapayi. Din gitik lua gitik lua kombiiyalen, ḥin masapa. Din ḥakik lomile yipat yivan̄ga miliwalen, ḥin giŋgani vawa dutuk yipat masapa.”

²⁴ De, katik alepin wokok wometik salave kombiiyeve, “៥in avik galavapa?”

De, wokok womelin galaveve, “Jon, katik balañju mañamik gaŋga bumbeve balañjik, din wokok fop kombiiyumfu.”

²⁵ De, kepat katik alepin afindafında ḥime galaveve Herotik, “៥in kavik miliwa, katik balañju mañamik gaŋga bumbeve balañjik, Jon, din wokok fop kamfu kamfu aŋgatik suwi massive ḥunutuk.”

²⁶ De, Herotin katik wulu biiyevekandi junjambii junjambiyeve. Kape wun wokok anañ towok sivileve wulu junaveve. Wun kavila vitik yinjimale balañju mimilikeve, kapekandi kavila wun sivileve wulu valambulu gilipeve.

²⁷ De, wun yetik wunundi tonmale matamat apisukuve ga ḥimeve Jonkik fop matipitiwi yivan̄ga. Katik matamatin muñjimik ḥimevekandi Jonkik fop matipitikeve.

²⁸ Matipitiwevekandi aŋgatik suwi malañmi masiveve aleptik. De, katik alepin wokok

wometik masiveve.

²⁹ De, kavila wulu biiyevekandi Jonkik gungundan ɳimeve Jon sisinqin yive malanmi mandiveve guamik.

Jisasilin jeñjek 5000 aututuk masiveve

(Matyu 14.13-21 na Luk 9.10-17 na Jon 6.1-13)

³⁰ De, kavila Jisasilin apisukuveve 12 balañjun wunutuk yika yinjimevekandi bikik valan paveve papavandi mfittitiwi sivileve wulu Jisasitik sivileve.

³¹ De, balañju gasakamananjin valatik yikali yikali yinji yinjimeve, kapendi valan jeñjek avik jivapa? De, Jisasilin wokok gungundatik kavik sivileve, “De, ɳunundi ɳime. Amban muñungumbanjik ɳimama, yisi wuliaŋga.”

³² De, valan busuak ɳaikik balindi muñungumbanjik ɳimeve.

³³ Valan ɳimevendi yila balañju wusandanjin wule juŋave ɳimeve. Wata watatile balañju wusandanjin masi jaŋmi ɳimeve, bindefop.

³⁴ De, Jisasilin alikivevekandi wuleve balañjun mfakuŋguŋove mfa. Wulevekandi balambaneve. Wun kavik wuleve valan sipsip fuingo toneve, valan maŋjiŋiveve balañjikin miňakik. De, wun wulu gasakamananjin mfittitiwi sivileve, valatik.

³⁵ Kape, de, mfunum, valin bumbevendi wokok gungundan Jisasitik ɳime sivileve, “Kaikalın muñungumbanj, de, valin bumba.

³⁶ Kavila balañju ga ɳime veveka mitandi watatik, bikik jeñjek ga wusuwaŋga.”

³⁷ Kape Jisasilin wokok gungundatik kavik sivileve, “Ben jeñjek masive, valatik.”

De, valan wunu kombiiyeve, “Ñen 200 valu tonapale monitile breta wusuwapala, valatik masive ga jivanja?”

³⁸ Wun valatik sivileve, “Ben breta akuañin tonma? Wutvanja dalanjime.”

Valan ñime wutve balakevekandi yika yinjime sivileve, “Ñen ñaikik kilik bretandi alawiñ yesiña tonma.”

³⁹ De, Jisasilin kavila balañju wofoptik kavik galaveve, “Ben gumu gumu yisiwì, anafak vasembanjak.”

⁴⁰ De, valan gumu gumu yisiwove, yilan 100 100 yisiwove, yilan 50 50 yisiwove.

⁴¹ De, Jisasilin kavila ñaikik kilik bretandi alawiñ yesiña yivevekandi fiñga matanjmi wulevekandi Gotik akitve kukuñeve. Kukuñevekandi breta pitiwi masiveve wokok gungundatik kavila balañjutuk masivangapale. Pavevekandi wun kavila alawiñ yesiña pitiwi masiveve, wofoptik.

⁴² Kape, de, vala wofopin jive balakeve.

⁴³ De, valan yila yisiñgalindi breta yila 12 banda yive suwi mímilesekeve.

⁴⁴ De, 5000 autun katik jeñjek jiveve.

*Jisasilin mañamguan vilekik ñimeve
(Matyu 14.22-33 na Luk 6.16-21)*

⁴⁵ Jisasilin wokok gungunda balinik ga valapeve aŋgindanjak govañga, bindefop. Wun Betsaita galavale watikik ga goveve, vala. Wun wusuak toneve, kavila yila balañju bikik mfututuk ga ñimañga pave.

46 De, wun kavila balañju ga njime balakevekandi yetik lamik njime kivevekandi Got kukuñmanga.

47 De, katik wukan vanj, katik balilin mañamguan giñganik toneve. Kape Jisas wusuak siñasinqik toneve.

48 De, wun kavik wuleve wokok gunjundan towok yikiveve, kape gasak vivilimin bikik mapalatik njimevendi ta yikiveve.

De, valitik Jisasilin njimeve mañam vileki. Wun vala valambe njimañga paveve,

49 kape valan mañam veleki wunu wuleve. Kapekandi siñgin mui juñavevekandi kolekeve.

50 Vala wofopin wunu wule valaiyeve. De, kepat wun valatik galaveve, "Nunu kasik. Valaivandu! Kumbañgi ditipata tonme."

51 De, wun valandi balini valapevendi katik vivilimin valambeve. De, valan wutve towok mfulawikeve.

52 Valan katik breta masiveve wulukik asik mañgoveve. Valan sipilavit yakakale balañju.

*Jisasilin yila maliwale balañju anafak ga toneve, Genesaretik
(Matyu 14.34-36)*

53 De, Jisasilin wokok gunjundandi mañamguan ançindanjk govevekandi Genesaret galavale mitik njime bali diñeve.

54 Diñevekandi bali valambe alikivevendi kavila balañjun wunu wule juñaveve.

55 Kapekandi valan bikik mita mita wofop janivekandi maliwale balañju yiveve. Valan palasuandi malanjeve maliwale balañju katik Jisasilin tonmale mitik anañ biiyeve, valan.

56 De, Jisasilin njimeve mita wofop, wata wofop, gia wata wofop, mia mita wofop, valan bikik maliwale balañju malañmi mfelekeve, bikik makalowale mfanik. Valan pavevekandi Jisasitik galambalambaneve wokok watañile mfumfut mativiviñinmañga. Wokok watañile mfumfut mativiviñiñeve balañju wofopin bikik mamalun valambeve.

7

*Jisasilin galaveve
Gotin Masiveve Goñguajmali Wulun gasak van tonma*
(*Matyu 15.1-9*)

1 De, yila Farisitile* autundi yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* Jisasitik mfakuñguñove.

2 Mfakuñguñovekandi wuleve Jisasikik yila guñgundan jeñjek jiveve, kape bikik kilia yakakale, valan ava andakambe mañamik.

3 (Kavila Farisitile balañjundi yila Jutatile balañjun wofopin bikik kilia ka andakambalen jeñjek ka jivapayi. Anañkik balañjun masiveve bikik goñguajmali fulakin kavik toneve.

4 Valan maket mandivale mfanik njime yinjimevekandi, yatañgin ava jive. Valan wandefaka mañam andakambeve. Bikik goñguajmali wulu wusandañ miñakavik vañjeneve. Bikik wambikasundi susumundi giniñgiñe andakambeve.)*

* **7:4** Valan mamalik ava juñave, valan andakañga miyakik lua danjave.

5 De, kavił Farisitile balañjundi Gotkik Wulu Kumbançgikik Balañjun Jisasitik kombiiyeve, “Dakik gunjundan aipandi anañkik balañjun masiveve gonguañmali fulak ava pave? Valan yatañgin jiva, kape bikik kilia yakakale, ava andakambe.”

6 De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben velek mapalandi sivitvale balañju! Katik Aisaia* galavale Gotkik mangik malanjmi sivileve balañjikin bikik fulak waingeve galaveve. Anañ anañ wun kavik moleve, ‘Kavila balañjun ñunu manju ñaikiki akitva, kape bikik kumbançgin ganaiñgitik tonma.

7 Valan ñunu yatañgin ta kukuñma, valan balañjukok mfitiwiwali wulu ñakik wululunjo galava.’ ”

8 Jisasilin Aisaiakik wulu kavik galavevekandi wun wusuak yika kavik galaveve, “Ben Gotin Masiveve Gonguançmali Fulak pindave kape balañjukok gonguançmali wulu pava.

9 Ben kavik jujava, Gotin Masiveve Gonguançmali Fulak valambakandi kape anañkik balañjukok gonguançmali fulak pava, katik anafak, a?

10 Mosesilin* anañ anañ galaveve, ‘Dakik wanđi wome fofonombe.’ Wun miyakavik galaveve, ‘Yetik balañjikin wokok wanđi wome mongopalen, ben katik balañjik matve ga sinqinme.’

11-12 Kape ben pindavakandi galava yetik balañjikin wokok womendi wanđik masivançgapale lua wun anañ galaveve Gotik

masivanja, wun wokok womendi wanjtik masivandu. Kakamba. Gotkik lua.

¹³ Ben miñakavik Gotin Masiveve Gonguajmali Fulak valambakandi kape anañkik balañjun betik masiveve gonguajmali fulak ben katik pava. Ben miñakavik pava yila wulu wusandañ.”

*Jisasilin galaveve
kumbañile wulun pave ga tonma
balañjik yakakatik
(Matyu 15.10-20)*

¹⁴ De, Jisasilin galaveve yila balañju wunutuk yika mfakuñgumañga. Yinqimevendi wun galaveve, “Ben ñakik wulu biiye juñave.

¹⁵⁻¹⁶ Tatañgatiile yetik wosen balañjikti lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi. Kayi. Balañjikik kumbañile wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa.”

¹⁷ De, Jisasilin kavila balañju valambevekandi mphotok ñime lovevendi wokok gunjundan wunutuk ñime kombiiyeve katik mfititik sivileve wulu.

¹⁸ De, wun valatik kavik galaveve, “Ben wakan juñjuñama miñakik, a? Ben ka juñavai, a? Tatañgatiile yetik wosen balañjikik kumbañik lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi.

¹⁹ Katik wosen dau ñaikik love salave, kape katik balañjikik juñjuñamatik ka lovapayi.”

Jisasilin kavila anañ galaveve wulu galavevendi, de, jeñjekin wofopin anafawali tonma, Gotkik makiti.[†]

20 Jisasilin yika kavik galaveve, "Balañjikik kumbañile wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa.

21-22 Balañjukok kumbañile yila yakatik juñjuñamalin salava. Kavila kavik tonma, mendulak fulak pava, lua fomba, balañju mat mat gañga siñginma, wutviliwa, yaka wulu yaka wulu pamfuluwa, apipilaiva, mimilika miñakik, mfamuñjuwa, maiyawa, wovene yatañgin malañkiva, kakañgin.

23 Kavila yaka wulun balañjikik kumbañile. Valan katik balañjik yakatik ga tonma."

*Yetik Fonisiatiile melin juñaveve Jisasilin
pitikie kapekandi wulu paveve
(Matyu 15.21-28)*

24 De, Jisasilin katik watik valambe njimeve Tair galavale siti vevekatile mitik. Wun kaukati yetik mfotok loveve, kape wokok safulun pimbiliñmeve, kapekandi wun yila balañjun wunu wutvulu gilipeve. Kape wun avik gulipiliyapa?

25 De, yetik melin, yetik sulak yakakatikin wokok aleptik dundumiiyeve. Katik melin biiyeve Jisasilin yinjimeve, kape, de, wun njimeve Jisasikik gambinjikitik vandamfufundi amande-pewi bakti mañjikatik mandiveve.

[†] **7:19** Mamalukik wulu gaveka. Wokok wulu balañjikik fulak galava.

26 Katik melin yetik wutakiwi. Wokok gongguanjimali fulakin Gris galavale lomile, kape wokok wunu kaweve watikin Sairofonisia galavale distrikile.

Wun Jisasitik yinjimevekandi galambalambaneve Jisasilin wokok alep dundumiyeve sulak yakakatik sañjaŋmaŋga.

27 Kape Jisasilin wunutuk galaveve, “Faklia bindefaka ga jive. Fakliakik bret yive kindutik malipakile fulakin yakatik.”

28 Kape katik melin wunutuk sivileve, “Gasak Wakin, mambat lolomile kindun fakliakik jeñjek vivili jiva.”

29 De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din kavik galavandi, njin anafak biiya, kape din dalaŋime. Katik sulak yakatikin dakik alep valambe njima.”

30 De, katik melin mfotok njimevekandi wuleve, wokok alepin ñeñembanjik yokowi toneve. Katik sulak yakatikin anañ valambe njimeve.

Jisasilin jaikik tuandundi maŋgik miyakik balañjik anafak ga toneve

31 De, Jisasilin Tair valambe njimeve Saidon galavale distrikik. Kauka valambe njimeve Dekapolis galavale distrikik. Kauka valambe njimeve Galili galavale manjamguanik.

32 De, valan yetik tuandusin balañjik Jisasitik malaŋeve. Wokok belin gikilikeve, wulu waingeve ava sivitve. Kape valan Jisasitik galaveve wokok kilik mandivanja, katik balañjik anafak ga tonmaŋga.

³³ De, Jisasilin katik balañjik yive kavila yila balañjukok mit valambe ñimileve. Ñimilevekandi wokok kiliwavi katik balañjikik tuandutuk suwovekandi susupi tulevekandi wokok kilik katik balañjikik betik mandiveve.

³⁴ De, Jisasilin fiingga wunambin givatañmi wulevekandi, sikainevekandi katik balañjitik galaveve, “Efata!” Katik wulu amban kavik galava, “Tikuaka!”

³⁵ De, kepat wokok tuandun tikuakevekandi wokok belin anafak tonevekandi wulu waiñgeve sivileve

³⁶ De, Jisasilin valatik galaveve yila balañjutuk sivitvandu, kape valan bala pindave sivileve. Wun towok apikakambe sivileve, kape valan Jisasikik mañgik yika towok bala pindave sivileve.

³⁷ Kape, de, kavila yila balañjun, bikik kumbangin towok vanj kambekeve, kapekandi galaveve, “Wun wulu wulu wofop waiñgeve pava. Wun tuandusin balañju wulu ga biiya. Wun mañgik miyakik balañju wulu ga sivitva.”

8

Jisasilin jeñjek masiveve 4000 balañjutuk (Matyu 15.32-39)

¹ De, yetik vandi yila balañjun wusandan mfakuñguñove, kape valan jeñjekin miñakik. Kape, de, Jisasilin wokok gunguna kañinjmi ga yinjimevekandi galaveve,

² “Ñin kavila balañju balabanma. Valan valu alilam tonmale, kape jeñjekin miñakik.

³ Njin vala yatañgin gunaña apisukuvalen bikkik mfututuk, yilan gunañaka masi siñginapati. Yilan ganaingati yinjimale.”

⁴ De, wokok gungundan wunutuk galaveve, “Kaikalin muñungumbañ, jeñjek miyakik mit. Amba breta akati yivapa kavila balañju ga jivanja?”

⁵ Wun valatik kombiiyeve, “Ben breta akuan?”
Valan galaveve, “7 breta.”

⁶ De, Jisasilin galave mañjikatik ga yisiwove, kavila balañju. Wun kavila 7 breta yivevekandi Gotik akitve kukuñevekandi pitiwí masiveve wokok gungundatik, kavila yila balañjutuk ga masivanja. De, valan kavila balañjutuk masiveve.

⁷ De, valan yila sa yesiña toneve, ḥaikile. Wun Got akitve galavevekandi kavila yesiña ga masiveve, miyakavik.

⁸ Valan jeñjek jive mamalasewi balawi, valambeve makandu 7 bandatik yive suwí mamalasekeve.

⁹ Kavila balañjun 4,000-ingó toneve.

¹⁰ De, Jisasilin vala apisukuve ga ḥimevekandi wun wokok gungundandi yetik balini valape ançindanik goevee Dalmanuta galavale distrikik.

*Farisitile balañjun Jisas galaveve
yila gasak pitikie wulu pavaŋga
(Matyu 16.1-4)*

¹¹ De, yila Farisitile* autun Jisasitik yinjimeve wunundi towok bala sivileve. Valan wunu apipilayeve, yetik ga junjavaŋgapale gasak pitikie wulu wunutuk ga pavaŋga. Valan

yila wulu wokok safutuk mandive sivitvanga juñaveve.

¹² De, Jisasilin wokok kumbañin sañmiki apiwoselevrekandi kavik galaveve, "Kamfu tonmale balañjun ga juñavañgapale gasak pítikile wulu aipandi wulañga miliwa? Nín wulu vanu betik sivitva, valan ka wulapayi. Nín vala ga wutvanga ka pavapayi."

¹³ De, wun vala valambe njimevekandi balinik yika valapevekandi aŋgindanik goeveve.

*Jisasilin yis apikamule wulu sivileve
(Matyu 16.5-12)*

¹⁴ De, Jisasindi wokok gungundan bret ginanambe valambe njimeve. Naikik bret ñaikikin bali kumbañik toneve.

¹⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben waingeve, Farisitile* autukok yisndi Herotkik* autukok yis. Ben waingeve."

¹⁶ Wokok gungundan bikik gumi wokok sivileve wulu sivit piyyeve. Valan kavik sivileve, "Amban bretin miñakik."

¹⁷ Jisasilin valan sivileve wulu juñavevekandi sivileve, "Ben aipandi bretin miyakik tonmale wulu sivitva? Ben ka juñavi, a? Bikik kumbañgi ava tikuakika? Bikik juñjuñamalin apivitipalia?"

¹⁸ Ben sipalakik, kape ka wuti, a? Ben tuandukok, kape ka bisi, a? Ben ginanambale, a?

¹⁹ Nín bret ñaikik kilik pitik piliñevekandi 5,000 balañjukok, jive gipiive valambeve bretandi ben akuañ banda suwove?"

Valan wunutuk sivileve, "12."

20 Jisasilin valatik yika galaveve, “Nin bret 7 pitik pilinjevekandi 4,000 balañjukok, jive gipiive valambeve bretandi ben akuanj banda suwove?”

Valan wunutuk sivileve, “7.”

21 Wun valatik galaveve, “Ben ka junjavi, a?”

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

22 De, Jisasindi wokok gungundan Betsaita galavale watikik apisalave njimeve. Apisalave njimevendi katik watikile balañjun wunutuk malañeve yetik sipala yakakalekik balañjik. Valan wunu galambalambaneve Jisasilin wunutuk kilik mandivanja.

23 Kape Jisasilin wokok kilik mfovevekandi wunu watik kutuk malañeve. Malañevekandi wokok sipalatik susupi tulevekandi kilia wunutuk mandivevekandi kavik kombiiyeve “Din yila lua wutvala?”

24 De, wun wutve wulevekandi kavik galaveve, “Nin balañju wutva, kape munjanjo njimakatik wutva.”

25 De, Jisasilin wokok kilia katik balañjikik sipalatik yika mandiveve. Mandivevendi katik avitin towok jiilevekandi, de, tikuakave, wun wainjgeve wuleve, lua wofop.

26 De, Jisasilin wokok mfotok apisukuve ga njimeve. Wun kavik galaveve, “Din watikik apisalavandu.”

*Pitalin galaveve, Jisasilin Krais tonma
(Matyu 16.13-20 na Luk 9.18-21)*

²⁷ De, Jisasilin wokok gungundandi yila watatik njimeve. Sisaria Filipai galavale siti vevekatik tonmale kavila. Valan mai njimevekatik wun wokok gungundatik kombiiyeve, "Yila balañjun ñunu nani galava?"

²⁸ Valan wunutuk galaveve "Yilan galava Jon, katik manjamik ga bumbale fak. Yilan galava Elaija*. Kape yilan galava yetik Gotkik manjik malañmi sivitvale balañjik."

²⁹ Kape wun vala yika kombiiyeve, "Ben ñunu nanifak galava?"

De, Pitalin kavik galaveve, "Din Krais tonma, katik Gotkik Balañju Yika Yivançgapale Balañjik."

³⁰ De, wun vala apikakambeve, valan katik wun Krais tonmale wulu sivitvandu yila balañjutuk.

Jisasilin galaveve, wovene sinqinme yika kambekapa

(Matyu 16.21-28 na Luk 9.22-27)

³¹ De, Jisasilin valatik yila wulu mfitiñtiwi sivileve. Kavila wulu kavik tonma, yila balañjun yaka wulu wusandañ Balañjikik Faktik* pavapa, kape, de, wokok safulun towok akalakapa. Juttatile avitkasundi Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbarangikik Balañjun* wunu beñgoñapa. Kape valan wunu matve ga sinqinapa. Kape aliluañgik vandi yika kambekapa.

³² Wun kavila wulu matisivañmi sivileve. Kape, de, Pitalin wun malañevekandi vavawi sivileve.

³³ De, Jisasilin matiyokolowovekandi wokok yila gungunda wuleve. Wun Pita miñakavik

vavawi sivileve, "Satan*, din avave! Njin du wutvulu gilipa! Din Gotkik juñjuñama ka vañjenmi! Din balañjukok juñjuñama ñaikik vañjenma!"

34 De, Jisasiliñ ga yiñimevekandi wokok gunjundandi yila balañju wusandaj. Wun valatik kavik sivileve, "Yetik balañjikin ñunu vañjenme ñimanga miliwalen, woven miliwale juñjuñama ga valambe, kape wokok mamatawi muñ ga afufulive malañmi ñunu vañjenme.

35 Yetik balañjikin wovene wovene kamfu kamfu kasik mañjikatik alilekalak tonmañgapale wulu gasak wulu vanj juñava. Kavik juñavale balañjikin siñginapa. Kape yetik balañjikin kavik ka juñavi. Wun wokok woven tonmañgapale wulu gasak we ka galavi. Wun ñunundi Gotkik wulu anafu malañkive juñava, kapekandi siñginma. Kavik juñavale balañjikin alilekalak tonñimama.

36 Yetik balañjikin lua wofop vanj wofop yiva, kapekandi siñginmalen, kavila luan wunu anafak avik ga tonapa?

37 Katik balañjikin woveñe woveñe gitik luandi wusukapa, alilekalak yika tonmañga?

38 Kamfu tonmale yakakale balañjun, Got valambale balañjun, betile yetik balañjikin ñunundi ñakik wulu mimiñiliwi ñaŋalambalen, Balañjikik Fakin, wokok wun yiñimale vandi, wun miñakavik mimiñiliwi ñaŋalambapa katik balañjik. Balañjikik Fakin katik vandi wokok Waŋkik gasak piñkti valingo apikowi yiñimama Gotkik anafawali luasamban sulundi."

9

¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Njin wulu vanju betik sivitva, kaikatik sambitve tonmale yila balañjun kavik wulapa, Gotin gasak pitikik Juwutkasak tonapa. Wandefaka ka siñginapayi, yilan.”

*Jisasikik safulun vavaivikeve
(Matyu 17.1-13 na Luk 9.28-36)*

² De, valu 6 vandi, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jon ñaikik yive malañive, yetik lam wunambin vanjik. Kaukatik valan bisak tonevekandi wuleve yetik fulakin wunutuk apisalavevendi kape wun yindañdi toneve.

³ Wokok watañu towok vavaivikive, towok vanj kiliavikive. Kasik mañjikatile yetik balañjikin wokok watañu avik ga kiliavikapa, kavik.

⁴ De, wokok gungundan kavik wulevekatik Elaijandi* Mosesilin* pilekivalanjevekatik wuleve valan. Pilekivalanjevekandi Jisasindi wulu sivileve.

⁵ Kape, de, Pitalin Jisasitik kavik sivileve, “Watpalan, amban kaikatik tonma anafak. Ñe kakalak mftu alilam ga give, dakik yetik, Mosesikik yetik, Elaijakik yetik.”

⁶ Kavila gungundan towok valaiyevendi Pitalin kavik galaveve.

⁷ De, yetik yançimin ñime vala timbevendi yançim kumbañni yetik mançikin kavik sivileve, “Nakik towok miliwale fakin kasik. Ben wunu biye.”

⁸ Valan kepat ta maiyokolok mfiyokolokevekandi Jisas ñaikik wuleve valan.

9 De, lam bumbevekandi sivilimeve Jisasilin. Katik valan wuleve wulu apikakambe sivileve. Wun kavik sivileve, "Kamfu ben wutvale wulu sivitvandu. Balañjikik Fakin siñginme kambekuakile vandi pindan̄ matisivan̄mi sivitvumfu."

10 Kavila wulun bikik kumbangi ñaikiktik tonjilali. Kape valan bivene bivenetik kombii kombii sivit piyeve. Katik siñginme kambekuakile wulu sivit piyeve, valan.

11 Valan wunutuk kavik kombiiyeve, "Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* aipandi galava Elaijalin wandefaka yinjimama?"

12 De, wun valatik kavik sivileve, "Kavik tonma. Elaijalin wandefaka yinjimama wulu wofop waingeve mfaviliñjiwan̄ga pave. Kape Gotkik Buk kumbanje wulu aipava? Kavik moleve, Balañjikik Fakin yakai yakai tonapa, kape yila balañjun wunu mayakapa.

13 Kape ñin kavik galava, Elaijalin anañ yinjimeve. Yila balañjun wunutuk bikik juñjuñamandi paveve. Gotkik buk kumbanje anañ moleve wulu miyakavik paveve, valan."

Jisasilin yetik sulak yakakatik dundumiyeve fak anafak ga toneve

(Matyu 17.14-21 na Luk 9.37-43)

14 De, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jonindi wokok yila gungundatik yinjimevekandi wuleve, valatik mfakove toneve gum. Katik gum kumbanje yila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* valandi wulu sivit piyeve.

15 De, kavila gumile balañjun wofopin Jisas wulevekandi bükik kumbañgin kepat kambekeve. Valan wunu wutve jañevekandi wunu wutve vavalawa galaveve, “Anafak yinjima!”

16 Wun valatik kombiiyeve, “Ben gitik wulu sivit piiya?”

17 De, katik gum kumbañile yetik balañjikin galaveve, “Watpalan, ḥakik fak yetik sulak yakakatikin dundumiive mañgik miyakik ga tonma, kapendi ḥin dutuk malajma.

18 Katik sulak yakakatikin dundumiivendi wun gapakandi suapin salava mamaliñni kapekandi ḥandu likitiwa safulun pektajmuwa. Ḫin dakik gungrundatik ga sañjanmaña ga ta kombiiya. Valan ka balawi.”

19 De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben kamfu tonmale balañju. Ben Gotkik wulu yive susuka miñakik balañju. Ḫin bendi akuañ valu tonapa? Ḫin valu valu be ta mfittiti mfittiti sivitvale. Ben ka juñavi, a? Ḫin valu akuañ kavik pavapa, betik? Katik fak ḥunutuk malajmi!”

20 De, valan wunu Jisasitik malajevendi katik sulak yakakatikin Jisas wulevekandi katik fak ga gapeve. Katik fakin mañjikatik kumuñukevandi asokopekevendi suapin salaveve mamaliñni.

21 De, Jisasilin katik fakik wañtik sivileve, “Valu akuañ kavik toneve?”

Wun galaveve, “Sawekatik mandivileve, wun.

22 Yila valu katik sulak yakakatikin mindatik gañga kumukeve yila valu mañambitik gañga kumukeve, wunu ga siñginmaña pave.

Kape din balawalen, ñe balambanmakandi matikokolewi.”

²³ Jisasilin wunutuk sivileve, “Din aipandi galava ‘Din balawalen’? Yetik balañjikin kavik junavalen, ‘Gotin balawa,’ de, katik balañjikin balakapa wulu wulu wofop pavanja.”

²⁴ De, kepat katik fakik wanjin galaveve, “Nin kavik junava! Nin ta junavale dan waingeve ga junave.”

²⁵ De, Jisasilin wulevekandi yila balañjun wusandan jañmi mfakuñgumove, wun katik sulak yakakatik apikakambe sivileve, “Din, manjik ga valambalendi tuandu sin ga tonmale sulak, nin du apikakambe sivitva, wunu valambe dalanime. Wunutuk yika dundumiivanja yinjimandu.”

²⁶ De, katik sulakin ga kolewi gapevekandi wunu valambe njimeve. Kape katik fakin sisinjin vañingo toneve. Miñakavik wulevekandi balañjun wusandanin sivileve, “Wun anañ singinmale.”

²⁷ Kape Jisasilin wokok kilikik mfove mfakambekevendi wun kambewi sambileve.

²⁸ De, Jisasilin wokok gun Gundandi vala valambe njime loveve yetik mfotok. Valan bisak tonevekandi Jisasitik kavik kombiiyeve, “Nen aipandi katik sulak yakakatik sañjanjanga ta pava?”

²⁹ Wun valatik kavik galaveve, “Kavik tonmale sulin ñaikik fulakin ñaikikin tonma, sañjanjanga pale, ambikik Wañ kukuñmalen, balakapa.”

Jisasilin yika galaveve, woven siŋginme yika kambekapa

(Matyu 17.22-23 na Luk 9.43-45)

30 De, Jisasilin wokok gungundandi katik mit valambe ŋimeve. Valan Distrik Galili ŋinjawi ŋaikindi ŋimeve. Jisasilin wokok gungundantik yila mfittitiwale wulu sivitvanja miliikeve, kapekandi yila balañjutuk wunu ga wutve juñjuñawulu gilipeve.

31 Wun wokok gungunda kavik mfittitikeve yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindiñmi suwapa yila mamatutuk. Valan wunu matve ga siŋginapa. Matve ga siŋginmindi wun alilañgik vandi yika kambekapa.

32 Wokok Gunġundan wokok wulu mamañguve kape kombiiyulu valaiyeve.

Atik balañjikin gasak tonma

(Matyu 18.1-5 na Luk 9.46-48)

33 De, Jisasilin wokok gungundandi Kaperneam galavale watik apisalave ŋimevekandi mfotok ŋime loveve. Lovevendi Jisasilin wokok gungundatik kombiiyeve, "Masi ŋimakandi ben gitik wulu sivilima?"

34 Kape valan wulu miñakik. Valan masi ŋimevekandi vala giñgani nan gasak tonapale wulu sivilimeve bivene bivenetik.

35 Kape, de, Jisasilin yisikeyekandi gave ga yiñimeve, wokok 12 gungunda. Yiñimevendi valatik kavik sivileve, "Yetik balañjikin gasak vanj tonmaŋga miliwalen, wovene wovene mañjika vanjik malanbumbe yila balañju wofopkik luasamban tonme."

36 De, Jisasilin yetik fakliak yive mfapiñgapeve bikik giñganik. Wun mamatawuwi tonevekandi valatik kavik galaveve,

37 “Yetik balañjíkin ñunu juñavalen kapekandi yetik kavik tonmale fak matikokolewalen, wun ñunu matikokolewa. Miñakavik yetik balañjíkin ñunu matikokolewalen wun ñunutuk ka pavi. Kayi. Wun ñakik ñunu apisukuve ga yinjimale Wanj matikokolewa.”

*Jisasilin ambatik yakavik ka pavale balañjíkin ambatik anafak pava galaveve
(Luk 9.49-50)*

38 De, Jonon Jisasítik galaveve, “Watpalañ, ñen dakik wundi sulak yakakale sañjañmale balañjík wutvale. Wun amba ava vañjenme kapendi ñen wunu apíkakambale.”

39 Kape Jisasilin kavik galaveve, “Wunu apíkakambandu. Yetik balañjíkin ñakik wundi gasak pitíkie wulu pavalen, wun kamfu kamfu ñunu avik maiyakapa?

40 Ambatik yakavik ka pavale balañjíkin ambatik anafak pava.

41 Yetik balañjíkin juñavalen ben Kraistile*, kapekandi wun ñaikafak miña manjam betik masiva, ñin wunutuk anafak pavapa. Ñin wulu vanju betik sivitva, ñin wokok anafak fulak yatañgin ka valambapayi.”

*Jisasilin yaka wulu pavandu galaveve
(Matyu 18.6-9 na Luk 17.1-2)*

42 Jisasilin kavik galaveve, “Yila faklian ñakik wulu yive suwapa. Yetik balañjíkin kavik tonmale fak ñakik wulu ga valambalen,

wun yakai yakai vanj tonapa. Yila balañjun wandefaka katik balañjik yetik gasak mindim wokok binbatik diñmakandi già mañamguaniç yukuaki ga ñiliwalen, valan anafak pava wunutuk. Ñiliwale fulakin yakai yakai vanj gaveka. Yetik balañjikin safakliak pave ñunu ga valambalen, ñin yakakatik vanj wunutuk papa.

43-44 Kape, de, dakik yetik kılıkin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavinji, de, din dakik kılık matipitikumfu. Din Wunambiniç ñaikik kılıkti ñimalen, din anafak tonapa. Kape din alawiñ kiliandi Heltik ñimalen, din yakai yakai vanj tonapa. Heltile minin kusimbeve min gaveka.

45-46 Dakik yetik gambañin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavinji, din dakik gambañ matipitikumfu. Ñaindañ gambañdi Wunambiniç ñimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik gambilgi alawindi ñimalen, din yakai yakai vanj tonapa.

47 Dakik yetik sikilin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavinji, din dakik siki dikumfu. Din Gotkik watikik ñaindañ sikiñdi ñimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik sipala alawiñdi ñimalen din yakai yakai vanj tonapa.

48 Heltile mfumfundan ka siñginapayi. Miñakavik Heltile minin ka kusimbapayi.

49 Minik apikuwapa balañju wofoptik sota mfañilewaliñgo.*

* **9:49** Ñen kasik apikamule sivitvale wulutile juñjuñama waingeve ka junjavi. Kape yila balañjun wusandanjin junjava wokok asikin Wok Pris 2.13 tonma.

50 Sotan anafak. Kape sotan sotango ka giñgiliñmalen, din avik pave yika anafak ga tonapa? Bikik kumbangi sotango ga giñgiliñmikanja, kapekandi bivene bivenendi ka ñiliwa.”

10

*Jisasilin meandu malata
apitomoñmale wulu sivileve
(Matyu 19.1-12 na Luk 16.18)*

1 De, Jisasilin wokok gunjundandi Kaperneam valambe ñimeve Distrik Jutatik Jordan mañjamguan aŋgindanjk. De, balañjun wusandanjin yika wunutuk mfakaŋguŋove. Kape, de, wun wokok fulak kavik paveve, wun valatik yila wulu mfititiwi sivileve.

2 De, yila Farisitile* autun wunutuk yinjime wunu muwi dipikape kombiiyeve, “Gotin Masiveve Gonguajmali Fulakin* kavik galavala, yetik avitin wokok me apitomoñmañga pavale fulakin anafak, a?”

3 Jisasilin kavik galaveve, “Anañ anañ Mosesilin* ambikik anañ toneve wunjasutik gitik wulu sivileve?”

4 Valan kapendi kavik galaveve, “Mosesilin galaveve yetik avitin wokok me apitomoñmañga pavalen katik avitin wokok me apitomoñmañgapale janda motve masive wokok metik.”

5 De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben wulu pindavale balañju, kapendi Mosesilin katik ñaikük wulu betik motve masiveve.

6 Kape anañ anañ vaŋ Gotin yila wulu galaveve. Gotin lua wofop mandivevekandi, wun balañju mañjikatik gotve mandiveve. Aviti me mandiveve, wun.

7 Gotin kavik paveve, kapekandi wun ambatik kasik fulak masiveve. De, yetik avitín wokok waŋdi wome valambakandi wokok me yivpa.

8 Yivakandi valan alawiñiñ ḡaikik safu tonapa. Valan alawiñiñ gaveka. Kayi. ḡaikik balañjikinjo tonapa.

9 Kape, de, Gotin anañ mfakuñove balañju, yetik balañjikin apitomoñmandu.”

10 De, Jisasindi wokok gunjundan mftotok ḡimevendi wokok gunjundan katik wun anañ sivitvale me apitomoñmale wulu yi ka kombiiyeve.

11 Kapendi wun valatik galaveve, “Yetik avitín wokok me apitomoñme yetik me yivalen, wun mendulak fulak pava. Wun wunutuk yakai yakai pava.

12 Miyakavik yetik melin wokok malat apitomoñme yetik malat yivalen, wun miyakavik mendulak fulak pava.”

Jisasilin faklia wunutuk ga yinjimañga galaveve

(Matyu 19.13-15 na Luk 18.15-17)

13 De, yila balañjun faklia Jisasitik malañmañga paveve, wun vala mfovaŋga. Kape wokok gunjundan vala apikakambe galaveve.

14 Jisasilin kavik wulevekandi gilipe valatik kavik sivileve, “Faklia ḡunutuk ga yinjime.

Apikakambe sivitvandu. Gotkik lomile balañjun kavik tonmale balañju.

15 Njin wulu vanju betik sivitva, yetik balañjikin Got lolom tonmaŋga sa fakliakingo ka vavalawalen wun Gotkik watik avik lovapa? Kayi vanj."

16 Kape, de, Jisasilin kavila faktia mamatawuwo kilia valatik mandive kukuñeve, Gotin valatik wulu anafu ga pavaŋga.

*Lua gasakamanaŋ tonmale avitin
Jisasindi wulu sivileve
(Matyu 19.16-30 na Luk 18.18-30)*

17 De, Jisasilin yetik mitik njimevekatik yetik avitin wunutuk jaŋmi yinjimevekandi vandam-fufu maŋjikatik mandivevekandi kombiiyeve, "Watpalan Anafawali. Njin avik pave Gotki tonŋimama siŋambamavi?"

18 Jisasilin wunutuk kavik sivileve, "Din njunutuk aipandi anafawali galava. Got ɳaikikin tonma anafawali.

19 Din aipandi kombiiya? Din Gotin Masiveve Gonguanjimali Fulak* junjava, 'Balañjik mat mat gaŋga siŋginmandu. Mendulak Pavandu. Yetik balañjikik we fobandu. Balañjikik safutuk muwale wulu mandive sivitvandu. Muwi apipilaive yivandu, yetik balañjikik we. Waŋdi wome waingeve fofonombe.'

20 De, katik avitin Jisasitik sivileve, "Watpalan, njin sawekatik mandivili miyakavik kavila wulu ɳaikik junave paŋilali."

21 Jisasilin wunu wulevekandi towok milikevekandi kavik sivileve, "Din yetik ɳaikik fulak ava pave. Din dakik lua yila balañjutuk ga

wusuwi. Yivale moni miña balañjutuk yatañgin masive. Kavik pavakandi din lua wusandan Hevenik tonapa. Kape, ñime. Ñunu vañjenme ñime.”

²² Katik mangik biiyevekandi bañgaiviki ñimeve. Wokok lua gasakamanan toneve.

²³ De, Jisasilin wokok guñgundatik wutve sivileve, “Lua wusandan tonmale balañjun Got lolomik tonmanga ta mandimbii mandimbiiapati.”

²⁴ Wokok guñgundan wokok wulu biiyevekandi bikik kumbañgin kambekeve. Kape Jisasilin yika sivileve, “Wufakali. Balañjun Gotkik lolomik tonmanga ta mandimbii mandimbiiapati.

²⁵ Gangiikik fopile guanik kameltin love salavakalen ka balakanjale. Miyakavik lua wusandan tonmale yetik balañjikin Gotkik watik avik lovapa. Kape katik lua towok tonmale balañjikin Gotkik watik ta lovale wulun kameltin gangiikik fopile guanik love salavale wulu matikakaliwa.”

²⁶ Wokok guñgundan kavik biiye towok pikiliye kombiiyeve Jisasitik, “Miyakavik tonmalen, nan Gotki tonnjimama siñambamavi?”

²⁷ Jisasilin vala wutve sivileve, “Balañjun avik? Kape Gotin balakapa. Wun pava wulu wulu wofop.”

²⁸ De, Pitalin wunutuk galaveve, “Wutve, ñen lua wofop valambevekandi vañjenma, du.”

²⁹ De, Jisasilin sivileve, “Ñin wulu vanu betik sivitva, yetik balañjikin ñunu vañjenme miñiwakandi wokok mfoti wuñgiaki wuiñajdi

wufakandi aviti samindi waŋdi womendi mañjikandi faktia valambalen ɻunundi Gotkik wulu anafu vañjenmaŋga,

³⁰ wun kamfu watik tonmale vandi 100 mfutundi wufakalindi samilundi womeandundi faktiandi mañjika yivapa. Kape yila balañjun yaka wulu wunutuk papa. Kape wun piñdaŋ sinjambamavi tonjimama Gotki.

³¹ Kape yila wusandaŋ kamfu gasak tonmale balañju Gotin malaŋbumbapa. Kape yila wusandaŋ wuŋa miyakik tonmale balañju Gotin malaŋkivapa.”

Jisasilin yika galaveve, woven siŋginme yika kambekapa

(Matyu 20.17-19 na Luk 18.31-34)

³² De, Jisasilin wokok gungundandi yila balañjundi Jerusalemik masi ɻimeve. Jisasilin wandefop ɻimeve. Valan piñdaŋile balañjun veven junavevekandi valaiyeve. Mai kamfu ɻimevekandi Jisasilin wokok gungunda yive sivilimeve wunutuk piñdaŋ pavaŋgapale papawa.

³³ Wun kavik sivileve, “Biiye. Amban Jerusalemik ɻima. Yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindiŋmi suwapa Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjutuk*. Valan wunu ga siŋginmaŋgapale wulu sivitve timbapa. Kapekandi wunu masivapa wutatik.

³⁴ Kavila wutan wunu maiyawakandi susupi tulakandi towok paiyakandi matve ga siŋginapa. Matve ga siŋginmindi wun alilançik vandi yika kambekapa.”

*Jemsindi Jonon gasak tonmaŋga kombiiyeve
(Matyu 20.20-28)*

35 Sepatikik fun, Jemsindi Jon, valan Jisasitik ɻime kombiiyeve, “Watpalaŋ, ɻen kombiiyale wulu dñ pavaŋga miliwa.”

36 Jisasilin valatik sivileve, “Ben ɻin gitik we pavaŋga miliwa?”

37 Valan sivileve, “Dñ gasak tonmakandi ɻetile yetik mamataŋ ga yisiwi, yetik aŋgataŋ ga yisiwi.”

38 De, Jisasilin valatik sivileve. “Ben kombiiyale wulu ben waingeve ka juŋavi. Ben waingeve jivapala kasik ɻin jivapale wombikasak? Katik ɻin maŋamik bumbale we ben wakan kavik bumbapala?”

39 Valan galaveve, “Ñen balawa.”

Kape, de, Jisasilin valatik sivileve, “Ñin jivapale wombikasak ben jivapa. Miyakavik ɻin maŋamik bumbale we ben miyakavik bumbapa.

40 Kape mamataŋdi aŋgataŋik yisiwaŋgapale wulu ɻakik wulu gaveka. Kavila tikiimu Gotin galavale balaŋjukok.”

41 Kavila yila fopat gungundan kavila wulu biiyeviekandi bikik kumbanġin yakakale, Jemsindi Jontok.

42 Kape Jisasilin vala ga yinimedekandi galaveve, “Ben juŋava, wutan yila balaŋju gasak wakin galava. Kavila wutatile gasak wakundun bikik lolomik tonmale balaŋju bikik wulu ga biiye pave. Bikik gasak autun bikik juŋjuŋama sivitva yila balaŋju ga pavaŋga.

43 Kape ben kavik tonmandu. Gasak balañjik tonmañgapale betile balañjikin bikik luasamban tonme.

44 Betile yetikin wakin tonmañga miliwalen, wun sambanma vañ tonme.

45 Miyakavik Balañjik Fakin ava yinjime yila balañju wunu matikokolewañga. Kayi. Wun yila balañju matikokolewañga yinjimeve. Wun siñginmañga yinjimeve, yila balañju wusandan wusuwañga.”

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

(*Matyu 20.29-34 na Luk 18.35-43*)

46 Jisasilin wokok gungundandi Jeriko galavale watikik njimeve. Yika valambe njimevekandi yila balañju gasakamananjin wakan njimeve. De, mai lañginik yisiwi toneve Bartimeus galavale avitín. Wun Timeus galavale avitkik fak. Bartimeusilin yetik sipala yakakalekik avit.

47 Wun Nasaletile Jisasilin yinjimeve sak biiyeve. Biiyevekandi kavik joñ galaveve, “Jisas! Devitkik* Afun! Din ñunu balambanme!”

48 Valan wunu apikakambe kavik galaveve, “Din manzik valambe!”

Kape wun yika towok vanj joñ galaveve, “Jisas! Devitkik Afun! Din ñunu balambanme!”

49 De, Jisasilin njimevekandi sambitve kavik galaveve, “Ga yinjime.”

Valan katik balañjikti sivileve, “Dakik kumban ga apitiwi. Kambewi. Wun du galava.”

50 De, wun wokok safu timbeve yetik watanj malipaki afindafında pitikti kambekuakavekandi Jisasitik njimeve.

⁵¹ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Din ɳin dutuk gitik pavanja miliwa?”

Wun sivileve, “Watpalan, ɳakik sipala anafak ga tonme.”

⁵² Jisasilin wunutuk sivileve, “Din kavik jujava ɳin pitikin tonma dakik sipala anafak ga tonmaŋga. Kapekandi din anafak dala juŋajime.”

De, kepat wun waingeve wulevekandi Jisas vaŋjenme ɳimeve katik masi.

11

*Jisasilin Jerusalemik ɳime apisalaveve,
Juwutkasakingo*

(Matyu 21.11 na Luk 19.28-40 na Jon 12.12-19)

¹ De, Jisasilin wokok gungundandi ɳimeve Jerusalem vevekatile sa watatik. Betfagendi Betani galavale wata. Kavila wata alawiñiñ Oliv galavale lam gambaŋik tonma.

De, Jisasilin wokok gungunda alawiñ apisukuve ga ɳime

² galaveve, “Ben angitik watikik dalaŋime. ɳime apisalavakandi kepat wulapa yetik diŋmale kambin donki. Yetik balaŋjikin ava yisiwi anañ wunutuk. Tokoive yimalanjuŋfu.

³ De, yetik balaŋjikin betik kavik kombiiyalen ‘Ben aipandi pava?’ ben kavik galavumfu, ‘Gasak Wakinin yila wulu pavapa, wunundi.’ De, wun afindafinda ga yinjimama yika.”

⁴ De, valan ɳimevekandi wuleve, yetik diŋmale kambin donki. Wun yetik mfotok lova salava

pavale mai gia mai laŋgınık toneve. Valan wunu tokoiyeve.

5 Tokoiyevekatik kaukatik tonmale balañjun kombiiyeve, “Ben aipaŋga tokoiva katik donki?”

6 De, Jisasikik gunjundan Jisasilin galavale maŋgik sivileve valatik. Kapendi valan ga malaŋeve Jisasitik.

7 De, Jisasitik malaŋevekandi wokok gunjundan bikik wataŋju donkikik siŋmatik simbile ga yiſikeve Jisas.

8 De, yila balañjun Jisas fofonombanja miлиkevekandi bikik wataŋju masi simbileve, kape yila balañjun balambitik ɻime muŋ batifu vawi malaŋmi masi simbileve.

9 De, yila balañjun bindefop ɻimeve, yila pindan ɻimeve. Valan kavik fofonombe akitve galaveve, “Ñen Got akitva! Got, din waingeve pave katik ñetik Gasak Wakinkik wuŋdi ɻimale balañjiktik!”

10 Got, din waingeve pave ñikik wuŋgasak Devitkik lomtik! Yika wokok sumuaŋgalin Juwutkasak tonapa! Hevenile luasamban sulun Got akitva!”

11 De, Jisasilin Jerusalemik apisalavevekandi Gotkik Gasak Wam* mfawuŋove pumbumik lovevekandi lua wofop joloŋgokove. Kape mfunum. Kape, de, wun wokok 12 gunjundandi Betanitik ɻime salaveve.

* **11:9** Kavila wulutile wokok juŋjuŋamalin kavik tonma, Gotin Jisas apisukuveve wokok wulu pavaŋga pave. “Gotin waingeve pava wokok wun apisukuvale balañjiktik.”

*Jisasilin galaveve fik galavale muŋ yika mavi ka loŋapayi
(Matyu 21.18-19)*

¹² De, wulak vandi valan Betani valambe ŋimevekandi Jisasilin gunaŋa giveve.

¹³ De, Jisasilin yetik fik galavale muŋ ganaingatik wuleve. Katik muŋkik daŋa fofokeve, kape, de, Jisasilin ŋime mavi ta mamfoveve, daŋa ɻaikik fofokeve. Wun loŋmale siŋa gaveka.

¹⁴ De, Jisasilin galaveve, “Din yika ka loŋapayi. Yila balaŋjun dakik mavi ka jivapayi. Kayi van.” Wokok guŋgundan katik maŋgik biiyeve.

Yilan balaŋjun moni yivaŋgapale lua Gasak Wamik malaŋmi mandivevendi Jisasilin sañjaŋeve

(Matyu 21.12-17 na Luk 19.45-48 na Jon 2.13-22)

¹⁵ De, Jisasilin wokok guŋgundandi Jerusalem ŋime apisalaveve. Apisalavevekandi Gasak Wam* mfawuŋove pumbumik ŋime lovevekandi maket mandivale mfanile balaŋju sañjaŋeve. Wun moni bala mfiliŋikeve mfanile mam-batu mfamfungaňevekandi walimu mandive ga wusuwale autukok tikimu apikindajeve.

¹⁶ Pavevekandi wun Gasak Wam mfawuŋove pumbumik bikič lua mamalaŋulu kakambeve.

¹⁷ Wun kavik mfititiwi galaveve, “Gotkik buk kumbaŋile wulu kavik tonma, ‘Nakič mfoton ŋunu kukuňmale mfot tonapa, mita mitatile balaŋju wofopkič.’ Ben kavik juŋavalala? Kape ben fumafumukok totonga ga tonma.”

18 De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunu matve ga siŋginmaŋgapale wulu sivit piyeve. Valan wunu valaiyeve. Balañjun wofopin wokok mfititiwi sivileve wulu biiyevendi bikik kumbañgin towok kambekeve.

19 De, mfunum Jisasindi wokok guŋgundan Jerusalem valambe ɳimeve.

*Jisasilin galaveve yetikik balañjikin Gotkik
wulu towok juŋave kukuňme sivitvalen
Gotin wokok maŋik biiye papa
(Matyu 21.20-22)*

20 De, wulak vandi watvit ɳimevekatik Jisasindi wokok guŋgundan wuleve katik fik galavale muŋ aliyeve, wokok simbilin wakan.

21 Wulevekandi Pitalin katik Jisasilin anaň paveve wulu juŋave galaveve, “Watpalan, wutve! Dîn galavale muŋin aliva!”

22 De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben juŋave, wulu vanju. Kukuňmingi, Gotin wulu papa.

23 Njin wulu vanju betik sivitva, yetik balañjikin kasik lamtik galavalen, ‘Katik lam, Gotin du yive yukuakapa gia maŋamguanik,’ katik balañjikin katik ɳaikik juŋjuŋama ɳaikik juŋavalen Gotin papa kavik wun galavale we. Wokok kumbañin matiňjuŋavalen Gotin ka pavapayi.

24 Kapekandi ɳin betik sivitva, kukuňme kombiiyale wulu wofop kavik towok juŋave Gotin anaň pavale. Kavik juŋavalen Gotin ben kombiiyale wulu papa.”

25-26 Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “Ben sambitve kukuňmalen, ben yila balañjukok

betik yakayi pavale wulu valambe. Bikik safumbatik mandive sivitvandu. Kavik pavalen Gotin bikik yaka wulu valambapa. Wun bikik safumbatik mandive ka sivilapayi.”

Valan Jisas kombiiyeve wokok pitik nan masivale

(Matyu 21.23-27 na Luk 20.1-8)

²⁷ De, Jisasindi wokok gungundan Jerusalemik yika njime apisalaveve. Apisalavevekandi Gasak Wam* mfawuñove pumbum kumbañni njime lovevekandi yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjundi* yila Avitkasun wunutuk yinjime

²⁸ kavik kombiiyeve, “Kavila wulu akatik yive pava, din? Nan sivitve masiva, dutuk, katik dakik wulu pavañgapale wulu?”

²⁹ De, Jisasilin valatik yika galaveve, “Nin yila wulu betik kombiiyapa. Ben sivitviñgi, nin katik njunutuk sivitve masivale wulu betik sivilapa.

³⁰ Ben Jonon mañamik ga bumbale wulu avik juñava? Gotkik wulu a? Balañjikik wulu a? Ben njunutuk sivitve.”

³¹ De, valan busuak kavik sivit piiyeve, “Amban Got galavalen, wun kavik galavapa, ‘Ben aipandi ava yive suwi juñave?’

³² Kape amban balañju galavalen amba yakakai papa.” Valan yila balañju valaiyeve. Yila balañju wofopin kavik juñaveve, katik Jonon Gotkik mañgik malañmi sivitvale balañjik toneve wulun wulu vañu toneve.

³³ De, valan Jisasitik sivileve, “Ñen akonma.”

De, Jisasılıñ valatik sivileve, “Nin miñakavik wowakandi ka sivitapayı, katik ɻunutuk sivitve masive ga pavale wulu.”

12

*Jisasılıñ wain mandivale balamile wulu
apȋkamule sivileve*

(Matyu 21.33-46 na Luk 20.9-19)

¹ De, Jisasılıñ kavila gasak aututuk apȋkamule wulu sivileve kavik, “Yetik avit̑n wain galavale muña mandiveve wokok yetik balamik. Balam gisikaiye pumbumbeve pumbum paveve. Mindimik mut anañ yowove wain mavi sambi sis̑wañgapale. Wun yetik wunambin vanjile mfot giveve, balam jȋtv̑aŋgapale. Kavila wulu wofop pavevekandi yila balañjutuk valambeve katik balam. Wain mavi vewi balawakandi valan wovenetik yila masapa. Kavik pavevekandi woven ganaingatik ɻime toneve.

² De, wain mavi loñevendi wokok luasamban balañjik apisukuve ga ɻimeve kavila balamik tonmale balañjutuk, yila mavi ga yivan̑ga pave.

³ Valan katik luasamban yive mfove paíyevekandi yatañgin ga ɻimeve.

⁴ De, katik avit̑ wokok yetik luasamban balañjik apisukuve ga ɻimeve, kape valan wunu yive mfove fopik paíyevekandi maiyakeve.

⁵ De, wun yetik miñakavik apisukuveve yika. Valan wunu matve ga siñgineve. De, wun miñakavik yika yila apisukuve ga ɻimeve. Valan yila paíyeve, yila mat mat gañga siñgineve. Kape, de, yila luasamban balañju miyakik.

⁶ Kape, de, katik gasak avit n yetik bala jik toneve, wokok  aik k fak, towok miliwale. De, pi da n wun wokok  aik k fak ga  imeve. Wun kavik galaveve, 'Valan  ak k fak fofonombapa.'

⁷ Kape kavila balamık toneve balañjun katik fak wulevekandi bivene bivenetik kavik sıvit piiyeve, 'Katik fakin wokok wañkik límbanjik tonma. Kape, de, njíme. Amban wunu matve ga sinqinapa. Wokok balam ambikik tonapa.'

⁸ Kavik sivilevekandi valan wunu yive mfove matve ga singinevekandi sisinjin yukuakave balam kutuk."

⁹ Jisasilin katik wulu sivilevekandi yila wulu kavik sivileve, "Katik balam wanjin gitik wulu papa? Wun yika yinjimama balamik tonmale balañju matve ga singinmanga pave. Ga singinme balawakandi balam masivapa yila balañjutuk.

¹⁰ Gotkik buk kumbañile wulu kavik moleve wulu ava wutve, a? Wun kavik tonma, 'Katik mfot givale balañjun yakai yakai wutvale kape valambeve mindim, pindan̄ katik mindimin mfotile yakamitka mulavalı van̄ mindim toneve.

¹¹ Gasak Wakinin paveve. Ñen anafak van wuleye.’ ”

¹² De, kavila gasak autun juŋaveve Jisasilin kavila apikamule wulu bikik safumbatik mandive sivileve. Kapekandi valan Jisas wuwimfovanja juŋaveve, kape mfakunguŋove balaŋju valaiveve. Kapekandi valambe ŋimeve.

*Valan Jisas kombiyeve takis Sisatik masivap-
ati*

(Matyu 22.15-22 na Luk 20.20-26)

13 De, kavila gasak wakundun Jisasitik yila Farisitile* autundi yila Herotkik* autu apisukuve ga njimeve Jisas apipilaivanga pave, kape wokok safutuk yila wulu mandive sivitvanga pave.*

14 De, valan wunutuk njime sivileve, "Watpalan, ñen kavik jujava, din balañjik anafak. Din balañju wofop miñakavik fofonomba. Din yetiktig yakatik ka gavi. Din yetiktig anafak ka gavi. Din balañju wofop miliwa. Kape din Gotkik wulu vanju mfítitiwi sivitva. Gotin Masiveve Gonguajmali Fulakin* galavala amban Sisa galavale Romile juwutkasaktik takis masapala, kayi, a? Masapati, kaviati?"

15 Kape Jisasilin bikik matikambaiyikeve wulu wule gaveve, "Ben aipandi ñunu muwi? Naikik va tonmanjgale moni malanjmi, ñin wulapa."

16 De, malanjevendi wun vala kombiiyeve, "Katik makindi katik wuñin nanikik?"

De, valan wunutuk galaveve, "Sisakik."

17 Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Sisakik lua wovenetik masive, Sisaritik. Miñakavik Gotkik lua wovenetik masive, Gotok."

Kape, de, valan wokok manjik biiyevekandi pikiliyeve.

* **12:13** Kavila Farisitile autun kavila Herotkik autu towok gilipeve. Miyakavik kavila Herotkik autun kavila Farisitile autu towok gilipeve. Kape vala wofopin Jisas gilipeve, towok vanj. Kapekandi valan mfakunjumi yila wulu wunutuk muwi kombiiyeve. Kavik junaveve, wun Sisatik masivapa galavalen, kavila Farisitile autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa. Kape Sisatik masivandu galavalen kavila Herotkik autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa.

*Satyusitile balañjun
siñgin siñgin kambewale wulu Jisasitik
kombiiyeve
(Matyu 22.23-33 na Luk 20.27-40)*

18 Satyusitile balañjun galaveve siñginmale balañjun yika ka kambekapayi. De, yila Satyusitile balañjun Jisasitik yiñimevekandi kavik kombiiyeve,

19 “Watpalarj, Mosesilin* buk kumbanjik anañ anañ ambakik wuñgasutuk kavik moleve, yetik balañjikin siñginmaña pave, kapekandi wokok me kavik valambe siñginma, kape faklia miñakik, wokok wufakalin katik me yika yivapa wokok wuñgiakik faklia malañmaña katik mendi.[†]

20 De, ñaikik avitkik 7 fu toneve. Katik balisikik fakin me yiveve. Kape faklia miñakik me valambe siñgineve.

21 De, wokok gambañ mfovale wufakalin katik me yiveve, kape wun katik me faklia miñakik yika valambe siñgineve. Kape alilañgikin miñakavik paveve wakan, wun.

22 De, vala 7 wofopin miñakavik paveve, katik me faklia miñakik valambe siñginmisakave. Kape pindan katik melin wakan siñgineve.

23 Balañju kambewisakile vandi, kavila 7 balañjun kambewakandi, katik me nan yivapa? Valan 7 autun wofopin yiveve me katik.”

24 De, Jisasilin valatik kavik siviñeve, “Ben

[†] **12:19** Bikik fulakin kavik toneve, wuñgiakin valambe siñginmandi wufakalin wokok me yiva. Wokok wuñgiakik faklia mfasalavapa. Kavila faklian wokok wuñgiakik limbanjik tonapa.

Gotkik buk kumbajile wulu mamañgova. Miñakavik ben Gotkik pitik mamañgovakandi yakai yakai sivitva.

²⁵ Siñginmale balañjun kambewale vandi, valan yika meandu ka yivapayi, meandun malata ka yivapayi. Valan wunambinile luasam-ban sululungo miñakavik tonapa.

²⁶ Kape katik siñginmale balañjun kambewale wulu, sivilapa, ḥin. Ben katik sa munj wujmale minile wulu Mosesilin moleve buk kumbajik ava wuleka? Gotin kaukatik Mosesitik kavik galaveve, ‘Nin Aprahamkik Got, ḥin Aisikik Got, ḥin Jekopkik Got.’‡

²⁷ Wun siñginmale balañjukok Got gaveka. Wun watik tonmale balañjukok. Ben towok mamañgova.”

*Jisasilin Gotin Masiveve Goñguajmali Wulu
ala wulu gasak wulu galaveve*

(Matyu 22.34-40 na Luk 10.25-28)

²⁸ Yetik Gotkik Wulu Kumbajñe Balañjikin* njime biiyeve valan sivit piiyeve wulu. Wun biiyeve Jisasilin waingeve sivileve, kapekandi kavik kombiiyeve, “Gotin Masiveve Goñguajmali Wulu* wofopile, ala wulun tonma gasak vanj?”

²⁹ De, Jisasilin kavik galaveve, “Katik gasak wulu vanjin kavik tonma, ‘Israeltile balañju, ben biiye! Ambikik Gasak Wakinin, Got, wun wusuak ḥaikik Gasak Wakin tonma.

‡ **12:26** Aprahamdi Aisiki Jekopin Jutatile balañjukok anañ anañ toneve wujgasu.

³⁰ Dîn dakîk Gasak Wakîn, Got towok mîliwi, dakîk kumbanj wofopti, dakîk sulak wofopti, dakîk juñjunjama wofopti, dakîk pîtik wofopti.'

³¹ Katîk yetîk gasak vanj Gotîn Masiveve Gonguajmali Fulakin kavik tonma, 'Añgila angila balañju wofop mîliwi dîn daven mîliwale dañdi.' Kavila wulu alawiñiñ busuak ñaikîk tonma gasak vanj."

³² Katîk Gotkîk Wulu Kumbanjñe Balañjîkin kavik galaveve, "Wulu vanju, Watpalanj. Dîn waiñgeve galava, Got, wun wusuak ñaikîk tonma. Yetîkin miyakîk.

³³ Wunu towok mîliwale fulak, dakîk kumbanj wofopti, dakîk juñjunjama wofopti, dakîk pîtik wofopti, kape miñakavik angila angila balañju wofop mîliwale fulak dîn davene mîliwale dañdi, kavila wulun yila wulu wofop matîkakalîwa. Jakali malajmi mînik wofop apikuwakandi kukuñme masivandi yila wunutuk masivançgapale lua, kavila wunutuk masivale wulu wofopin gasak gaveka."§

³⁴ De, Jisasîlin wokok wulu waiñgeve biyyevekandi galaveve wunutuk, "Dîn vevekave ñîma Got lolomik tonmañga." De, yila balañjun Jisas yila wulu kombiiyulu veven juñaveve.

*Jisasîlin yila Gotkîk Balañju
Yika Yivançgapale Balañjîkîk wulu galaveve
(Matyu 22.41-46 na Luk 20.41-44)*

§ **12:33** Gotîn Anañ Masiveve Gonguajmali Fulakin kavik toneve, yila jakali maljmi yetîk mambatîk mandîeve mindi apikuwi ga wuñmañga. Yila lua miyakavik. Valan kavik paveve Gotîk kukuñmañga. Kavila wulu wulanja Wok Pris wulumfu.

35 Jisasilin Gasak Wam* mfawuŋove pumbumik tonme mfititiwi sivileve. Wokok yila wulu kavik galaveve, "Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun* aipandi galava Krais, katik Gotkik Balaŋju Yika Yivanŋapale Balaŋjikin, wun Devitkik* afun tonapa?

36 Gotkik Sulakin Devitik* juñjuŋama massive ga galaveve, kavik, 'Gasak Wakinin ŋakik Gasak Wakintik sivileve, "Nakik mamataŋ kilikik yisiwi. Dutuk yakai yakai pavale balaŋju dakik gamburgi lolomik ga tonmaŋga ŋin." ' '*

37 Jisasilin Devitkik anañ anañ galaveve wulu sivilevekandi kavik yika sivileve, "Devitin katik avit Gasak Wakin galava. Kape wokok afun avik tonma, yika?" De, kavila makolokeve balaŋju wusandanjin Jisasikik maŋgik biyaŋga miliikeve.

*Jisasilin valatik mfititiwi galaveve Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun
yakatik fulak paveve*

(Matyu 23.1-36 na Luk 11.37-54 na 20.45-47)

38 Jisasilin valatik mfititiwi kavik galaveve, "Ben waingeve kavila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋju*. Valan bikik papaikasak watanu kiliwakandi mfajatik makajima, yila balaŋjun vala ga akitvanga.

39 Valan wakundukok tīkumutuk yisiwaŋga towok miliwa Sa Wamile. Miňakavik balaŋju makolowale jeňjek jivanga pava, valan gasak autukok anafak mitik yisiwaŋga miliwa.

* **12:36** Katik wulu kavik tonma, Gotin vala yakai vanj ga tonapa.

⁴⁰ Valan dikiak meandukok mfututile lua malaŋ malaŋ jivakandi wulu wusandan̄ mumuk kukuñma. Gotin bikik safumbatik gasak wulu vaňu mandive yakai yakai vaň papa.”

*Dikiak melin moni Gotik masiveve
(Luk 21.1-4)*

⁴¹ De, yivit Jisasilin moni masiveve mit balangoŋgo jitve yisiwi toneve. Wun wulevekatik yila balañjun mfakuŋgumi moni masiveve. Moni gasakamanan̄ tonmale balañjun gasakamanan̄ moni suwove.

⁴² De, yetik samban dikiak melin ɲime suwove alawiň sa moni. Kavila alawiň mfakuŋovendi ambikik ɳaikik sa maniliŋgo toneve.

⁴³ De, Jisasilin wokok gunjunda ga yinime galaveve, “Nin wulu vaňu betik sivitva, katik samban dikiak melin masivale monin aŋala gasakamanan̄ moni masivale balañjukok moni matikakaliwa.

⁴⁴ Valan gasakamanan̄ monitile yila suwa, kape wun sambanma tonma. Wun wokok jeñjek wusuwaŋgapale moni wofop masiva.”

13

*Jisasilin galaveve yila balañjun
Gasak Wam piliŋmi diwi yukowapa
(Matyu 24.1-2 na Luk 21.5-6)*

¹ De, Jisasilin Gasak Wam* mfawoŋove pumbumi salave ɲimevekatik wokok yetik gungunin wunutuk sivileve, “Watpalaŋ, wutve. Kavila

mfot givale mindimun mulavalı vanj. Kavila m futun mulavalı vanj.”*

² De, Jisasilin wunutuk galaveve, “Din kavila sosowe m futu wutvala? Njin wulu vanju sivitva, yetik mindimin yetik mindimik ka tonapayi. Yila balañjun wofop apifuñgaimapa.”

*Jisasilin galaveve
yila yaka wulu wusandan apisalavapa
(Matyu 24.3-14 na Luk 21.7-19)*

³ De, Jisasilin wokok gunjundandi Oliv galavale lamik njimeve. Njimevekandi wun wusuak yisi toneve, katik Gasak Wam yakatile kambilim angindanjk. De, Pitandi Jemsindi Jonindi Andrulun, valan ñaikik wunutuk yinjime kavik kombiiyeve,

⁴ “Din ñetik galave, ata vandi kavila wulu salave njimama? Kavila wulu wofopin yinjamangapale vandi, ñen gitik we wulapa ga junjavangapale wandefaka?”

⁵ De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben waingeve. Yila balañjun be muwapa, kape biiyandu.

⁶ Balañju gasakamananjin ñakik wunđi yinji yinji galavapa, ‘Nunu katik balañjik.’ De, yila balañju wusandanjin biiyapa bikik muwale wulu.

⁷ Ben min ñiliwale sawavi biiyapa, yila vevekatile, yila ganaiŋgatile, kape bikik kumbangin kambewandu. Kavila wulun yinjamama, kape katik pindanjile ñaikik valin kaiyimfutuk.

⁸ Yetik balañjile balañjun yetik balañjile balañjundi min ñiliwapandi yetik juwutkasakik

* **13:1** Bikik Gasak Wamin mundumundi giveve mfot. Bikik m futun wusandan kavik giveve.

lomin yetik juwutkasakik lomdi min n̄iliwapa. Mandikin n̄imama mita mitatik. Yila mitan jeñjek binjapa. Kavila wulun fofop fopile melin fak matilapitvileliañgo tonapa.”

9 Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben waingeve. Valan bikik safumbatik yila wulu mandive sivilapa bikik gasak wakundutuk. Valan be paiyapa bikik Sa Wumbi* kumbangitik. Ben bikik gasak wakundukok gasakti juwutkasakik makitik sambilapa, n̄akik n̄in pavale wulu sivitvanja valatik.

10 Kape wandefaka n̄akik balañjun n̄akik wulu anafu mita mitatile balañju wofoptik sivilapa.

11 Kape, de, kavila valan be wuwı kotik malañmale vandi, ben bikik sivitvangapale wulu veven junjavandu. Gotin yila wulu masapa betik. Ben katik wun masivale wulu sivitvumfu. Ben bisuak ka sivilapayi. Gotkik Sulakin* beti sivilapa.

12 Wuñgiakin wokok wufaka masivapa, yila balañjutuk ga matve ga siñginmañga. Yetik wañin wokok fak miñakavik. Yila fun bikik womendi wañ masivapa yila balañjutuk ga matve ga siñginmañga.

13 Yila balañju wofopin bikik n̄unu miliwale fulak wulapa, kapekandi valan be towok gilipapa. Kape yila ditikpat kumbañgikik balañjun apiniñgilipe n̄unu vañjenmale, kapekandi n̄unu ka valambapayi, n̄in kavila balañju yivapa.”

*Yila yaka wulu apisalavapa
(Matyu 24.15-28 na Luk 21.20-24)*

14 Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Ben wutvakandi yetik yakai yakai vanj kakambale wosen yetik kakambale anafak luakik mitik tonmingi ben kasik wulu wutvale balañjun waingeve juñave, Jutatik tonmale balañjun, ben lambitik mitvumfu.

15 Yila mfot wunambini[†] yisi tonmale balañjun, valan mfot kumbaj bindefaka bumbe lovandu, lua yivanja.

16 Yetik mitik tonmale balañjikin wokok mfo tok yika ñimandu, wokok yetik watañ yivanja.

17 Fawandu tonmale meandundi fakliatik milu ga jivale meandun yakai yakai tonapa katik vandi.

18 Ben Got kukuñme, katik wulun malin dimbale alolowale giñatundi yinjimandu.[‡]

19 Kavila valundi balañjun yakai yakai vanj tonapa. Kavila ñin galavale yaka valun anañ Gotin lua wofop pavevendi pindanile yaka valu wofop matikakalekapa. Kavila valu pindan balañjun yika miñakavik yakai yakai vanj ka tonapayi.

20 De, Gotin kavila valu kakaika ga tonmalen balañjun wofopin sinqinapa, kape Wun wokok wukuanjeve balañju balambanmakandi kavila valu patka ga tonapa.

21 Yila balañjun betik sivitviñgi, 'Krais* kasik,' ben biiyandu. Valan sivitviñgi 'Wun aŋgatik'

[†] **13:15** Bikik mitin malin foivale mit gaveki, kapekandi bikik mfunut yetik luapakingo tonmale ñisem mfot wunambinik toneve. [‡] **13:18** Bikik mitin ñaikik yia ñaikik yia malin dimbale alolowale giñatu toneve. Kavila giñatun Septemba kambekevendi Mas valambeve.

ben biiyandu.

²² Yila muwale balañjun yinjime muwi galavapa kavik, ‘Nunu Krais.’ Yilan muwi galavapa, ‘Nunu yetik Gotkik mangik malañmi sivitvale balañjik.’ Valan yila gasak pitikie wulu papa, dangi dangindi. Kape valan balawalen, valan Gotin wukuaneve balañju muwapa.

²³ Kape ben waingeve! Njin fofop kavila pindañ pavapile wulu wofop galava.”

*Balañjikik Fakin yika yinjimama
(Matyu 24.29-31 na Luk 21.25-28)*

²⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila yakai yakai valu balawakandi, kavila pindañ valundi valin wukaniingo tonapandi giñatin ka apakowapayi.

²⁵ Katik vandi juñjañan fiñga valambe kumuwapa, kape yila fiñgatile gasak pitikie luan piñiwapa wakan.

²⁶ De, kavik pavindi valan wulapa, Balañjikik Fakin* yinjimama yançimdi. Wun gasak pasalakasak pitikti gasak valingo apikowi yinjimama.

²⁷ Yinjimakandi wun wokok Gotkik luasamban sulu apisukuvapa wokok wukuaneve balañju wofop yivanja mita mitatile. Yetik mit ka valambapayi.”

Fik galavale mun apikamule sivileve wulu juñave

(Matyu 24.32-35 na Luk 21.29-33)

²⁸ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben fik galavale mun wutve, wokok mfititiwale wulu biiye. Wokok

gun mañambikik kapekandi fofowa, de, ben juñava vanñeavalin kiva. §

²⁹ Miñakavik, ben ɻin anañ galavale wulu atavandi wutvalen juñamfu, Balañjikik Fakin* vevekatik tonma. Wun mfotok lovañgapale mai vanjikik tonma.

³⁰ Nín wulu vanju betik sivitva, kamfu tonmale balañjun kasik ɻin galavale wulu yinjimañgapale vandi, valan yilan wadefaka ka siŋginapayi.

³¹ Fiñgandi mañjikalın yetik vandi ka tonapayi, kape ɻakik wulun towok tonjimama.”

Goton wun wusuak ɻaikik juñava kavila wulukok va
(Matyu 24.36-44)

³² Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila wulun yinjimañgapale va balañjun wofopin akoñma. Watvit yinjimamatı, mfunum yinjimamatı wukan yinjimamatı. Miñakavik akoñma, balañjun wofopin. Gotkik luasamban sulun miñakavik akoñma. Gotkik fakin wakan miñakavik akoñma. Got Wañin woven wusuak ɻaikik katik va juñava.

³³ Kape ben waingeve! Jiñjit tonme! Ben akoñma, mivandi yinjimama.

³⁴ Wun kavikiñgo tonma. Yetik avitìn wokok mfot valambañga juñaveve, kapekandi wokok luasamban balañju ga yinjimevekandi galaveve valan ɻaikik ɻaikik yila wulu pavañga.

§ **13:28** Bikik muña ɻaikik ɻaikik yia danja wofop amu amu biliñeve, bikik alolowale giñatundi. Pindañ, vanñeavalin yikik kivanja pave, de, pambi yika takevekandi fofokeve.

Wun katik mphotok lovañgapale mai wasalomale balañjiktik wasalomî tonmañga galaveve.

³⁵ Miyakavik ben wasalomî! Ben akoñma, mphot wanjin mivandi yinjimama, mfunumiñti, wukaniti, moañin galavale paleti, watvititi.

³⁶ Wun afindafinda yinjime du ñembakatik ñime wutvalen, katik yakanik.

³⁷ Betik sivitvale mañgik miñakavik ñin balañju wofoptik sivitva, wasalomî!"

14

*Wakundun Jisas ga siñginmañga junjaveve
(Matyu 26.1-5 na Luk 22.1-2 na Jon 11.45-53)*

¹ De, katik gasak gonguañmali jeñjek jivale valun luanjek tonapa. Fofop tonmale valin kavik toneve, Jutatile balañjun yila sipsip fu jiveve, Gotin vala anañ Makatve Ga Toneve Vandi* ga junjavançapale. Yetik jeñjekin kavik toneve, valan yis miñakik breta jiveve.

De, katik gonguañmali jeñjek jivali valin luanjek tonapa kamfu vandi anjin takeve wulu sivit piyyeve, kavila Gotkik Gasak Wamile Gasak Wakundundi* kavila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun*. Valan Jisas fombe wuwî matve ga siñginmañga junjaveve.

² Kape valan kavik galaveve, "Jeñjek jivale mfa kumbañni pavandu. Yila balañjun min ñiliwandu."

*Yetik melin anafak kosembiye mañjam Jisasikik fopik mafafilekove
(Matyu 26.6-13 na Jon 12.1-8)*

3 De, Jisasilin Betani watikile mfotok njime loveve. Saimon, andivili mumuingali safuye avitkik mfotok love yisiwove mambatik. De, yetik melin anafak mindim* avimbilim malanjmi njime loveve. Katik avimbilim kumbañik anafak kosembiye mañam suwove, gasak monikik. De, katik melin avimbilimkik fop mativakevekandi anafak kosembiye mañam mfafilekeve Jisasikik fopik.

4 Kape yila balañjun bikik kumbañgin akalakevekandi fom sivileve. Valan kavik sivileve, "Wun gitik pañga pave yatanjin mfilewi katik mañam?

5 Wun katik mañam monitik masivalen wun 300 valu tonapale moni yivapa, yatanjin tonmale mia balañjutuk masivanja."

6 Kape Jisasilin galaveve, "Wunu ga tonme! Ben gitik pañga sivitva wunutuk? Wun njunutuk anafak pava.

7 Yatanjin tonmale mia balañjun bendi valu valu tonapa. Ben ativandi kavila anafak pavanya pavalen, pamfu. Kape njin bendi valu valu ka tonapayı.

8 Katik melin wun pavapale we, de, wun pavale. Wun kasik mañam njunutuk mfafalewale ñakik safu bambave guamik njimançapale.

9 Njin wulu vanju betik sivitva. Valan njimale mañjikalitik valan wulu anafu sivilimapä, katik melin pavale wulu wokok sivilapa wunu ga junja njimanja."

* **14:3** Katik mindimin Alapasta galavale mindim.

*Jutasilin Jisas wokok mamatutuk
masivanja galaveve
(Matyu 26.14-16 na Luk 22.3-6)*

10 Kavila 12 gungunda kumbañık yetikin toneve. Wokok wuŋ Jutas Iskariot. Wun kavila Gasak Wamile Gasak Wakundutuk* ɻime galaveve Jisas valatik kindiñmi suwanja.

11 Valan wokok wulu biiyevekandi vavalakeve. Kapekandi yila moni wunutuk masivanja galaveve. Kape, de, wun kindiñmi suwangapale wulu juŋambii juŋambiiyeve.

*Jisasilin wokok gungundandi
goŋguan̄mali jeŋjek jiveve
(Matyu 26.17-25 na Luk 22.7-14 na 22.21-23 na
Jon 13.21-30)*

12 De, katik Yis Miñakik Bret Jivangapale Goŋguan̄mali Jeŋjekik* fopile valin kamfu. Katik Got kukuñmaŋgapale yetik sipsip fakik biŋpat matipitiwaŋgapale vandi, Jisasikik gungundan wunutuk kavik galaveve, “Ñen atikatik ɻimama jeŋjekik lua waiŋgeve mandivaŋga yivit katik Makatve Ga Tonmale Vakik* jeŋjek jivangapale.”

13 De, Jisasilin gungunda alawiñ apisukuve kavik galaveve, “Gia watikik dalaŋime apisalave. Apisalavandi yetik maŋame kuluwali afufulivi malaŋmale avitin ɻimama betik. Wunu vaňjenme ɻimumfu.

14 Wun ɻaikik mfotok lovapa. De, ben katik mfot wan̄tik kavik galavumfu, ‘Watpalan̄in kavik kombiiya, “Nakik mitin atik, kasik mfotile, katik Makatve Ga Tonmale Vakik jeŋjek jivangapale

mit. N̄in ɳakik guŋgundandi katik jeñjek ji-vapa.”

¹⁵ De, wun betik akakalayapa yetik gasak wunambinik tonmale mit. Katik m̄itik luan bambave tonma. De, ben lovumfu jeñjek pavaŋo.”

¹⁶ De, kavila guŋgundan ɳime gia watikik ap̄isalaveve. Valan wokok sivitvale wulu miñakavik wuleve. Kapekandi katik Makatve Ga Tonmale Vakik lua paveve.

¹⁷ De, valin mfatindimevendi Jisasilin wokok 12 guŋgundandi yinjimeve.

¹⁸ Valan jeñjek jive yisiwi tonevekatik Jisasilin kavik galaveve, “N̄in betik wulu vanu galava, katik bikik giŋganile balañjikin ɳunundi wakan jeñjek jiva. Wun ɳunu kindiñmi suwapa matutuk kiliatik.”

¹⁹ Valan kavik biiyevekandi bikik kumbaŋgi gikiliikeve. Kapekandi valan ɳaikik ɳaikikin wunu kombiiyeve, “Din ɳunu galavala?”

²⁰ Wun valatik kavik galaveve, “Wun bikik 12 guŋgundakik giŋganile yetikin. Wun ɳunundi wakan bret angratik kukuwi jiva.

²¹ Balañjikik Fakin* Gotin anañ ga moleve wulunjo miyakavik van siŋginapa. Kape katik wunu mamutukok kiliatik kindiñmi masivale balañjik, wun yakai yakai van tonapa. Wokok womelin wunu ka kawulevekalen, katik anafak.”

*Jisasilin bretandi wain manjam
wokok guŋgundatik masiveve
(Matyu 26.26-30 na Luk 22.7-14 na 1 Korin
11.23-25)*

²² De, Jisasilin wokok guŋgundandi jeñjek jivevekatik, Jisasilin ɳaikik bret

yiveve. Yivevekandi Gotik akitve galaveve. Galavevekandi masiveve valatik. Wun valatik kavik galaveve, "Yive jive, katik njakik safu."

²³ De, wun wain wombikasak yivevekandi Gotik yika akitve galavevekandi valatik massiveve. Masivevendi valan wofopin jiveve.

²⁴ Wun valatik kavik galaveve, "Katik njakik ambala. Njakik ambalandi Gotin wokok yila wulu sivitve timbapa. Njakik ambala salavapa balañju wusandañ yika yivançgapale.

²⁵ Niñ wulu vanju betik galava, niñ wain wombikasak yika ka jivapayı. Gotkik watikik tonmakandi, de, katik vandi niñ yika anikik wain wombikasak jivapa."

²⁶ Valan Gotkik giñ siliivevekandi, salave njimeve katik Oliv galavale lamik.

Jisasilin galaveve wokok gungundan wunu valambapa

(Matyu 26.31-35 na Luk 22.31-34 na Jon 13.36-38)

²⁷ Jisasilin wokok gungundatik kavik galaveve, "Ben wofopin njunu mimiliwakandi valambapa. Gotkik janda kumbañik kavila wulu tonma, 'Nin sipsip fukok waj malapa, kapendi sipsip fun wolokuakik milapa.'

²⁸ Kape Gotin njunu yika ga kambekuakakandi, niñ nandefaka njimama, Galilitik."

²⁹ Kape Pitalin wunutuk kavik galaveve, "Valan wofopin du mimiliwi valambalen, niñ kayi van! Ka valabapayi!"

³⁰ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, "Nin wulu vanju dutuk galava, kamfu wukan

moañin alawiñkik manjik gañgalaka miñakik, gañgalawavi alilam din ɳunu ɳaŋalambapa.”

³¹ Kape Pitalin towok vaŋ galaveve, “Nin dundi sɪŋgınapalen, du ka ɳaŋalambapayi. Kayi vaŋ!” De, vala wofopin miñakavik galaveve.

*Jisasilin Getsemani galavale balami kukuñeve
(Matyu 26.36-46 na Luk 22.39-46)*

³² De, Jisasilin wokok gungundandi ɳimeve Getsemani galavale mitik. ɳimevekandi wun wokok gungundatik galaveve, “Ben yisi tonme. Nin kukuñapa.”

³³ Wun Pitandi Jemsindi Jon yikafak ɳimileve. De, wokok kumbanjin towok veven junjavevekandi yakai yakai junjaveve.

³⁴ Wun valatik galaveve, “Nakik kumbanjin yefop yefop juŋava towok kalikviyi kapekandi sɪŋgınmaŋga pava. Ben kaikatik mandiwi.”

³⁵ De, wun yikafak ɳimevekandi amandepewi gopti mañjikatik mandive kukuñeve. Wun kavik kukuñeve, “Din balawalen, kavila wulu ɳunutuk ga yinjimandu.”

³⁶ Wun kavik galaveve, “Apa,[†] Wawa. Din wulu wulu wofop pavaŋgale din pava. Kasik ɳunutile wombikasak yive.[‡] Kape ɳakik juŋjuŋamandi pavandu. Din papandanji pave.”

³⁷ Kukuñevekandi wun kavila gunguna alilaŋguantik yika ɳime wuleve. Valan ɳembeve. Kapendi wun galaveve Pitatik, “Saimon, din ɳembala? Din ɳasuak ɳasuak ka mandikviliapaya?”

[†] **14:36** Valan bikik balanji Wawa galavale wulu. [‡] **14:36**
Api kamule wulu katik.

38 Ben mandiki kukuñme. Ben yaka wulutuk kumuwandu. Kumbañin anafak wulu pavañga miliwa, kape safulun piñikin miyakik."

39 De, wun yika njime kukuñeve. Naiñik danji kukuñeve, yika.

40 Yika njimevekandi wokok gunjundan kamfu ñembevekatik wuleve. Bikik sipalan towok vanj aluñeve. Vala matikambekevendi yatañgin toneve. Valan gitik wulu sivilapa?

41 Jisasilin yika alilangik njawawa kukuñme yinjimevekandi sivileve valatik, "Ben ñembe go-lañjanmala? De, balawa. Wutve. Kamfu kamfu Balañjikik Fak kindiñmi suwi masiva yaka wulu pavale balañjukok kiliatik.

42 Ben kambewi. Amban njimama. Wutve. Katik njunu kindiñmi suwi masivançgapale balañjikin anañ yinjimale."

Jutasilin Jisas wunu gilipeve wakundutuk massiveve

(Matyu 26.47-56 na Luk 22.47-53 na Jon 18.3-12)

43 De, kepat. Wun kamfu sivilevekatik, Jutasilin yila autukok saiti yinjimeve. Jutasilin Jisasikik 12 gunjundatile yetik avit. Katik sasin kavik tonma, yila Gasak Wamile Gasak Wakundutile* autundi yila Gotkik Wulu Kum-bangikik Balañjutile* autundi yila avitkasutile autun. Kavila autun tuañpindandi muñfunja mfoeveve kiliatik.

44 Katik valatik Jisas kindiñmi suwançgapale avitin, wun kavila aututuk anañ kavik galaveve, "Ben wunu kavik wulumfu. Njin yetik balañjik

tafoloŋ jusuiviliapa. Wun katik avit. Ben wunu wuwı mfove waingeve malanımfu.”

⁴⁵ De, yinjimeve, kepat wun Jisasitik ɳime galaveve, “Watpalan̄.” Galavevekandi tafoloŋ jusuivileve. §

⁴⁶ Kape, de, valan Jisas wuwı mfoveve.

⁴⁷ Kape, de, yetik Jisasindi toneve avitın wokok tuanpin yive paieve katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik gisamban. Gisambankik tuan matisetvileve.

⁴⁸ Kape, de, Jisasılın valatik kavik galaveve, “Ben ɳunutuk yinjimala tuanpindandi muŋfunjandi? Ben fumafom balañjik wuwaleŋgo ɳunu wuwaŋga pave ɳimala?”

⁴⁹ Valu valu ɳin bendi Gasak Wam mfawoŋove pumbumik tonŋılali, Gotkik wulu mfititiwi sivitali. Kape ben ɳunu ava wuwı. Kape Gotkik anaň moleve wulu ga pave.”

⁵⁰ De, Jisasikik gunjundan wofopin wunu valambe miłeve.

⁵¹ De, yetik milikakin Jisas vañjeneve. Wun mia wataŋ ɳaikik kilikeve, wokok safutuk. Valan wunu wokok wuwove.

⁵² Kape wun wataŋ valambe miña muti miłeve.

*Valan Jisasikik safutuk wulu mandive sivileve
(Matyu 26.57-68 na Luk 22.54-55 na 22.63-71
na Jon 18.13-14 na 18.19-24)*

⁵³ De, kavila wakundukik autun Jisas malanjeve Gasak Wamile Gasak Gia Wakintik*. Kavila yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi*

§ **14:45** Bikik fulak, katik. Valan yetik balañjik wulevekandi kilik ava tuwi. Kayi. Valan tafoloŋ jusuivileve.

Avitkasundi Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wofopin wakan mfakuñguñove.

⁵⁴ Kape, de, Pitalin vañjene ñimeve. Ganain ganain ñimeve, wun. Wun katik Gasak Gia Wakinkik pumbum kumbañ giveve mfotkik pumbumik loveve. Wun kavila matamatundi wakan yisiwi min pañ toneve.

⁵⁵ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi kavila mfakuñguñove balañju wofopin yila wulu Jisasikik safutuk mandive ta sivit piiyeve Jisas matve ga siñginmañga pave.

⁵⁶ Autun wusandanjin muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk, kape valan wusa wulu wusa wulu sivileve.

⁵⁷ De, yila sambitve muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk. Valan kavik sivileve,

⁵⁸ “Ñen kavik biiyeve wun kavik galaveve, ‘Nin kasik kiliandi giveve Gasak Wam* mafungoñakandi valu alilam yetik yika giviapa. Katik Gasak Wamin kiliandi givale wam gaveka.’”

⁵⁹ Kape valan wusa wulu wusa wulu sivileve.

⁶⁰ Kape, de, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin, wun vala giñganik sambitve kombiiyeve, Jisasitik, “Valan dutuk mandive sivitvale wulu sivitvulu aipava?”

⁶¹ Kape Jisasilin akolet toneve. Wun yila wulu ava galave.

Kape katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin yika kombiiyeve, “Du Krais, a?* Ñen Akitvale

* ^{14:61} Gotin anañ galaveve yetik balañjikin yinjimama. Wun Gotkik balañju yika yivançgapale balañjik tonapa. Valan katik balañjik Krais galava.

Gotkik fakin du, a?"

⁶² De, Jisasilin kavik galaveve, "Nunu kasik. Yetik vandi ben Balañjik Fak Gasak Pitikie Gotkik mamatañ kilikik [†] yisiwi tonmakatik wulapa. De, yika wulapa Wunambinile yançimdi yimbumbamava."

⁶³ De, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin'in wun woven wokok watañ mfamimilevekandi [‡] galaveve, "Yila wulu wokok safutuk aipandi mandive sivitva?"

⁶⁴ Ben biiyale wun wovenetik Gotoñgo galavala wun! Ben avik juñava? Amban avik papa?"

Valan wofopin wunu wulukok galaveve kapekandi ga sinqinmanga galaveve.

⁶⁵ De, yila wunutuk susupi tuleve. Yilan wokok maki folevekandi paivevekandi galaveve, "Din galave, du nan paiva." De, kavila matamatun wunu yive paiveve.

*Pitalin Jisas muwi apikoñove
(Matyu 26.69-75 na Luk 22.56-62)*

na Jon 18.15-18 na 18.25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ De, Pitalin pumbum kumbañik giveve mfotile pumbum kumbañik min pan toneve. Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik* luasamban melin wunu njime wule gaveve, "Din wakan toneve, katik Nasaretile balañjik, Jisasindi."

⁶⁸ Kape Pitalin kavik galaveve, "Nunu kayi. Njin din sivitvale wulu akonja." De, wun

[†] **14:62** Bikik fulak katik, mamatañ kilikin fofonombale mit.

[‡] **14:63** Bikik fulak kavik toneve, bikik kumbañgin yakakai kambekevendi valan bivene bikik wataju mfsikeve.

salaveve pumbumile maikik mañgik vevekatik
ŋime sambitve toneve.

69 De, katik melin wunu yika wule vevekatik tonmale balañjutuk galaveve, “Kavila autukok sasile yetikin kasik.”

70 Kape Pitalin apikoñove.

De, piñdañ kavila vevekatik tonmale balañjun yika wakan galaveve, “Wulu vanj, kavila autukok sasile yetik wakan, du. Din Galilitile.”

71 De, Pitalin galaveve, “Muwalen Got ŋunu yakai yakai pave! Gotin juñava, ŋin wulu vanju sivitva! Ka muwu! Njin katik balañjik akoñma ben galavale!”

72 Kavik ŋajalambe kungulinguakavevekandi, de, kepat katik moañin alawiñkik mañgik galaveve. De, Pitalin juñavileve Jisasilin anañ sivileve wulu, “Kamfu wukan moañin alawiñkik mañgik galaka miñakik gañgalawavi alilam din ŋunu ŋajalambapa.” De, wun veven juñavevekandi yekeve.

15

*Valan Jisas Pailatik malanjeve
(Matyu 27.1-2 na 27.11-14 na Luk 23.1-5 na Jon 18.28-38)*

1 De, Jutatile balañjun yetik gasak wulu sivit piñangapale mfa toneve. Kavila mfatile balañjun kavik toneve, Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila avitkasundi Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjundi* yila gasak wakundu. De, kavila mfatile balañju wofopin watvit vanj mfakuñgumi Jisasikik safutuk mandivale wulu

sivit piiyeve. Kapekandi Jisas kiliwi ga ɳime Pailatik* masiveve.

² De, Pailatin wunu kombiiyeve, “Din Judatile balañjukok juwutkasak, a?”

Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din dasuak galava kavik.”

³ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun wulu gasakamanaŋ mandive sivileve wokok safutuk.

⁴ Kape, de, Pailatin wunutuk yiqa kavik kombiiyeve, “Din aipindi wulu ka sivitvi? Din biiya valan wulu gasakamanaŋ mandive sivitva, dakik safutuk.”

⁵ Kape Jisasilin yila wulu ava bala sivitve. Kapendi Pailatin ta juñaveve.

Pailatin Jisas ga siñginmaŋga galaveve

(Matyu 27.15-26 na Luk 23.13-25 na Jon 18.38 na 19.16)

⁶ De, Pailatin* ɳaikik yia ɳaikik yia bikik Makatve Ga Toneve* jeñjek jiveve gonguanmali valutile yetik ɳaikik vandi muñjimik lovale yetik balañjik valatik ga salaveve. Valan yetik balañjik wuŋ mfapekevekandi galaveve, “Dakik weka. Katik balañjik ga salave.” Kapekandi Pailatin katik balañjik ga salaveve.

⁷ De, Barapas galavale avitín muñjim kumbanjik toneve wokok sasile yila autundi. Valan Romile gavman gilipevekandi valambanga miñ ta ɳiliikeve. Wun miñ ɳiliwovekatik yila balañju matve ga siñgineve.

⁸ De, balañjukok gumiñ Pailatik ɳime wokok anañ paveve fulak valatik pavaŋga yiqa galaveve.

9 Kape, de, Pailatin sivileve, “Katik Jutatile Balañjukok Juwutkasak ga salavapala, betik?”

10 Pailatin kavik junjaveve, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfamuñjiwi* kapekandi Jisas wunutuk malajmi masiveve.

11 Kape kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfakungumi toneve mfani sivileve Barapas valatik ga salavanja pave.

12 De, Pailatin yika galaveve valatik, “Nin avik pavapa, katik ben Jutatile Juwutkasak galavale avitik?”

13 Kape valan yika towok sivileve, “Wunu apivitipe matve diñguakumfu mamatawi muñik!”

14 De, Pailatin kombiiyeve, “Aipandi? Wun gitik yaka wulu pavandi amban wunu matvaga?”

Kape valan yikali yikali towok sivileve, “Wunu apivitipe matve diñguakumfu mamatawi muñik!”

15 De, Pailatin bikik kumbañgi ga mfiliñjiwikañga pave masiveve Barapas valatik. Kavik pavevekandi Jisas towok yakakai ga paivevekandi matamatutuk masiveve wunu mamatawi muñik apivitipe matve diñguakanja pave.

Kavila matamatun Jisas maiyakeve

(Matyu 27.27-31 na Jon 19.2-3)

16 De, kavila matamatun Jisas malañeve bikik gavman mfotile pumbum kumbañik.[†]

* **15:10** Valan gasak tonmañga milikeve, kape yila balañjun Jisasitik gasak galaveve. † **15:16** Praetorium galavale pumbum.

Malañevekandi bïkik yila matamatu wofop ga yinjimañga galaveve.

¹⁷ De, yinjimevekandi valan kavik muwi apipilaive fofonombeve, valan tiliñ watañ ga kuwove Jisasitik. Kape valan yetik yisakik wulakindi woñ wonjove Juwutkasakik muwakinj ambandave Jisasikik fopik apikuwove.

¹⁸ Pavevekandi wunu maiyawï akitve galaveve, "Yakamitka avit! Jutatile Juwutkasak! Yinjinimbala?"

¹⁹ De, valan muñpati fopik pai paiveye. Yilan susupi tuleve wunutuk. Yilan vandamfufundi mandive wunu akileve.

²⁰ Maiyawï balakevekandi tokoiyeve tiliñ watañ wunutile. De, wovenekik watanu ga kuwove yika. Ga kuwi balakevekandi malañeve wunu mamatawi muñik apivitipe matve diñguakanja pave.

*Valan Jisas apivitipe matve diñguakave
(Matyu 27.32-44 na Luk 23.26-43 na Jon 19.17-27)*

²¹ Yetik Sairini galavale watikile Saimon galavale balañjikin, wokok fu alawiñ, Aleksandandi Lufus. Wun Jerusalemik apisalavanja ñimeve. Apisalave ñimevekatik yila matamatun wunu apisukuve ga afufilive malañeve Jisasikik mamatawi muñ.

²² Valan Jisas Golkota galavale mitik malañeve. Ambikik balandi katik wuñ, Golkota, kavik galava, "kikiak fop."

23 Valan waindi yetik myr galavale merasin balakandañmi suwove mañam ta masiveve. Wun ava jive.

24 De, valan wunu apivitipe matve dinguakave mamatawi munik, ga siñginmañga pave. Apivitipe matve dinguakakekandi wokok valan anañ tokiyeve watañu yiveve. Valan busuak satu paveve kaviña watañu yivanja.

25 De, 9 klok watvit wunu apivitipe matve dinguakave.

26 Valan wokok wunu ga siñginmañgapale wulu kavik moleve, “Jutatile balañjukok Juwutkasak.”

27-28 De, valan fumafumu alawiñ wokok apivitipe matve dinguakave wunundi, mamatañik yetik, angatañik yetik.

29 De, angapat kaipatik njimale balañjun wutve gumon gumonme maiyakeve kavik, “Ayu, din katik Gasak Wam* pilimakandi yika valu alilañguajdi giviñiapale balañjik,

30 din daven mayilave katik mamatawi muñ valambe bumbe!”

31 Kaviña Gotkik Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun*, valan busuak kavik galaveve, “Wun yila balañju yive sukvileve, kape wun wovene avik papa? Ka balawi.

32 Wun Krais*, Israeltile balañjukok juwutkasak tonmalen, mamatawi muñ ga valambe bumbe, kamfu kamfu. Kavik pavalen ñen wutve yive suwapa.”

De, kaviña wakan apivitipe matve dinguakave fumafumu balañju valan wakan wunu

maiylakeve.

*Jisasilin siŋgineve
(Matyu 27.45-56 na Luk 23.44-49 na Jon 19.28-30)*

³³ De, valin vavaŋ kalakevekandi valin mfatindimeve. Mita mita wofop mfatindimeve. De, valin 3 klok tonevendi, yika apikowove.

³⁴ De, Jisasilin 3 klok vasisakti towok joŋmi galaveve, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Ambikik balangi kavila wulu kavik galava “Nakik Got, n̄akik Got, n̄unu aipandi mfalakaiva?”

³⁵ Joŋovekandi yila vevekati sambitvale balaŋjun biiye kavik galaveve, “Biiye, Elaija* joŋma, wun.”

³⁶ De, n̄aikikin jaŋmi n̄ime, yetik spans wain suwove, guňi Jisasikik mamalinjik mandive ga jivanja paveve. Pavevekandi galaveve, “Jile, wutvanja. Elaijalin yinjamamati wunu sepe-wanja.”

³⁷ Kape Jisasilin yika towok joŋovekandi siŋgineve.

³⁸ De, katik Gasak Wam* kumbaŋile papalai palaiyeve watanjin wunambini jikviki bumbeve maŋjikatik. Kapekandi daŋgi alawiñ.

³⁹ De, Jisas vevekati toneve matamatkasakin Jisasikik siŋgineve wulu wulevekandi, de, wun kavik galaveve, “Wulu vanju, wun Gotkik fak tonmale.”

⁴⁰ De, yila meandun ganaingafak sambitve wuleve B̄ikik ḡinjanile yila aliluanquanjin kavik toneve, Malia alawiñin toneve, yetik Maktala

galavale watikile, yetik Jemsindi Josepkik wome. Katik yetik melin Salome galava.

41 Valan Galiliti Jisas vañjenme matikokolekeve. Valan yila meandu wusandañdi Jerusalemik njimeve wunundi.

Valan Jisas guamik mandiveve

(Matyu 27.57-61 na Luk 23.50-55 na Jon 19.38-

42)

42 Katik Yisi Tonimbale Valin* wulak tonapa. Kapekandi lua wofop pavañgapale valin kamfu. De, valin mfatindimanga pave.

43 Kavik toneve, de, Josepin, wun Arimatea galavale watikile avit. Yila balañjun juñaveve wun anafa wakin toneve. Wun jiñjit toneve balañju wofopin Got lolomik tonmale va. Kapekandi wun wokok kumban apítowi Pailatik* njimevekandi Jisas sisinjin kombiiyeve, guamik mandivanja pave.

44 De, Pailatin kavik biiyeve Jisasilin anañ siñginmale. Kapekandi wokok kumbanin kambekeve. De, matamatkasak ga yiñime kavik kombiiyeve “Jisasilin anañ siñginmalea?”

45 Pailatin matamatkasakik mañgik biiyevekandi, wun Josep apisukuve ga njime yiveve Jisas sisinjin.

46 Kapekandi Josepin kunjum watanj wusukeve. Wusukeyekandi Jisas sisinjin sepekvilevekandi watanji mfolevekandi yetik yowove mindimfot guamik mandiveve. Kavik pavevekandi yetik gasak mindim kindiñmi malañmi guamile mañgik matikiñeve.

47 De, Maria alawiñ, yetik Maktalatile, yetik Josepkik wome, valan katik mandiveveka wuleve.

16

Jisasilin yika kambekeve

(Matyu 28.1-8 na Luk 24.1-12 na Jon 20.1-10)

1 De, katik Yisi Tonimbale Valin* balakevekandi, Malia alawiñiñ, yetikin Maktalatile, yetikin Jemsikik wome, valandi katik yetik melin Salome, kavila meandu alilanjuanjin Jisas sisinjin mulumbangapale anafak kosimbiyye lua wusukeve.*

2 Kapekandi valin tiwi balakevendi katik wisile fopile vandi† valan guamik njimeve.

3 Valan busuak njindinj njindinj sivit njimeve kavik "Amber nan matikokolewi guam manjik matikiñeve mindim apikindiñapa?"

4 Katik mindimin gasak vanj toneve.

Sivilevekandi de, valan wuleve katik gasak mindim anañ apikindiñeve.

5 De, valan lovevekandi guam kumbanjik wuleve milikak. Wun mamatañ danik yisiwi toneve. Wokok papaikasak watanjin kiliak. Kavik wulevekandi bikik kumbangin towok kambekeve.

6 Katik milikakin valatik kavik galaveve, "Bikik kumbangin towok kambewandu. Ben katik

* **16:1** Valan mindim mfotonjo tonmale guam yowove, sinjin mandivanja. Yila anafak kosimbiyye lua sinjin mulumbivekandi katik sinjin watandi mijileve. Kavik pavevekandi guamik mandivevekandi guamile manjik gasak mindimdi matikiñeve. † **16:2** Sandendi

Nasaletile Jisas yiñime mamfova. Wun katik valan anañ apivitipe matve dinguakave avit. Kape wun miñakik. Wun anañ kambewi ñimale. Wutve, kasik mitin kasik valan wunu mandiveve.

⁷ Kape ben dalañime. Wokok gungundatik, Pita wokotok, valatik kavik galavumfu, ‘Wun wandefaka Galilitik ñima. Ben kaukatik wulapa.’ Wun anañ betik miyakavik galaveve.”

⁸ Kape, de, kavila meandun salave mileve guami. Bikik kumbangin kambekevekandi pipikeve. Kapekandi valan yila balañjutuk wulu ava sivitve. Towok valaiyeve.

(Makik wulun kavik balawa. Kasik pindañile wulu yetik balañjikik.)

*Maktalatile Malialin Jisas wuleve
(Matyu 28.9-10 na Jon 20.11-18)*

⁹ Jisasilin katik wusile fopile vandi kambekeve, watvit vanj. Wandefaka katik Maktala galavale watikile Malialin wunu wuleve. Jisasilin anañ katik metile 7 sulak yakakale sañjañeve.

¹⁰ Jisasindi ñimeve balañjun banjaiviñi yekevekatik Malialin valatik ñime galaveve.

¹¹ Malialin kavik galaveve, “Jisasilin yika alilekalak tonma! Njin wutva!” Kape valan ava biiye juñave.

*Yila autu alawiñin Jisas wuleve masi
(Luk 24.13-35)*

12 De, pindaŋ yila autu alawiñiň yetik watikik ɻime masi ɻimevekatik Jisas wuleve, kape wokok momolika waingeve ava wutve.

13 Valan wokok gungundatik ɻime galaveve katik wulu, kape valan ava biiye.

*Jisasilin wokok gungundatik
bikik wulu pavangapale wulu galaveve
(Matyu 28.16-20 na Luk 24.36-49 na Jon 20.19-23)*

14 Pindaŋ wokok 11 gungundan jeñjek mfakunġumi jivevekatik Jisasilin valatik yinjimeve. Wun vavawa mandiñiňmi sivileve, valan wulu ava biiye, bikik kumbañgin apivitipe toneve, kapekandi Jisas yika wutve galaveve balañjukok manju ava biiye.

15 De, wun valatik kavik sivileve, “Ben wofopin kasik mañjikatik wolokuakik dalañimisaka ɻakik wulu anafu sivitva sivanjo.

16 Wulu yive suwi, kape manjam bumbale balañju Gotin yika yivapa. Kape Gotkik wulu yive susuka miyakik balañju Gotin vala yakai yakai papa. Vala ka yivapayi.

17 Kavila Ga Junjavaŋgapale Gotkik Pitkie Gasak Wulu ɻunu yive suwale balañjundi tonapa. Valan ɻakik wuŋdi yila sulak yakakale sañjanapa. Valan yila kuŋgum balañdi wulu sivilapa.

18 Valan gaŋgaliŋ maikasu mfovapa. Valan yila gaŋgaliŋ manjam jivalen, yakakale ka tonapayi. Valan bikik kilia mamalikiye balañjutuk mandiñindi kavila mamalikiye balañjun anafak tonapa.”

*Gotin Jisas malaŋkive Wunambinik
(Luk 24.50-53 na Aposel 1.9-11)*

19 Jisasilin valatik wulu sivitve balakevendi Gotin wunu yive malaŋkiveve Hevenik. Jisasilin kaukatik Gotkik mamataj kilikik yisikeve.

20 De, valan mita mitatik njime Jisasikik sak sivileve. Gasak Wakinkik Sulakin wakan njimevekandi yila Ga Junavaŋgapale Gasak Pitikie Wulu paveve bikik wulundi.

**Mak Kiañiŋ Balan
Kyenele: Mak Kiañiŋ Balan Portions
Mak long tokples Kyenele long Nuigini**

copyright © 1992 Pioneer Bible Translators

Language: Kyenele

Translation by: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-06-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 29 Jan 2022

a115b755-65f8-5066-80ef-18cda0f5ac80